REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIEAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

Anul X. 1 Ian. — 1 Febr. 1916. **Nr. 1—3.**

REDACTOR: **Dr. NICOLAE BĂLAN.**

CUPRINSUL:

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, strada REISENFELS Nr. 11.

SIBIIU. — 1916.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Anul X. 1 Ian. — 1 Febr. 1916. Nr. 1—3.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 coroane; pe o jumătate de an 5 coroane
Pentru România 12 Lei. — Un număr 50 fil.

† Mitropolitul Ioan Mețianu.

In vara anului 1903 valea de sus a Murășului aveà mare sărbătoare. De pe vremea episcopului Vasile Moga nu mai fusese vlădică de-al nostru prin părțile acelea — și acum i-se dădeà poporului iarăși acest prilej de rară bucurie. Veniă mitropolitul dela Sibiiu. In Reghinul săsesc, care odinioară adăpostise pe protopopul și marele Român Petru Maior, i-se făcù primire strălucită. Se adunase popor mult din toate împrejurimile, încât abià încăpeà în piața largă a orășelului. Toți cereau să audă cuvânt dela celce venise în numele Domnului. Când bătrânul mitropolit cu simpatica lui înfățișare de patriarh ieșì în fața poporului și cu voce adâncă dar hotărîtă rostì primele cuvinte: «**Dragilor mei, Eu sunt al vostru, Voi sunteți ai mei!**» — un curent electric trecù prin inimi și obștea credincioșilor erupse în urale însuflețite. Aveam sentimentul că în acel moment eram mișcați de un fior al trecutului, care ne aduceà la conștiință deplină legătura indisolubilă dintre turmă și păstor,

închiegată prin o tradiţie de veacuri în vieaţa neamului nostru.

Icoana aceasta îmi apare plină de vieaţă înaintea ochilor sufleteşti şi astăzi, când deasupra mormântului proaspăt al mitropolitului Ioan Meţianu, cerc să-mi dau seama despre ceeace a fost acest ierarh pentru biserică şi poporul nostru.

El a fost, precum însuş a spus, cu adevărat *al nostru*. Marele mitropolit Şaguna a venit la noi ca bărbat format, trimis de Dumnezeu ca să ne deştepte din adâncul nostru somn secular; pe mitropolitul Miron Romanul ni l'au trimis mai ales oamenii, alţii decât cei din staulul bisericii noastre; mitropolitul Ioan Meţianu însă a ieşit dintre noi, s'a format şi a trăit între noi, urcând treaptă după treaptă, pânăce a ajuns la cea mai înaltă demnitate pe care o poate îmbrăcă cineva în sânul neamului nostru. El este arhiereul pe care ni l'a putut da cultura generală a poporului şi starea morală a bisericii noastre, din timpul în care a trăit.

Răsărit din pătura ţărănească a adus cu sine din acest nesecat rezervor de forţe o vigoare rămasă pururea proaspătă şi însuşirile nobile ale mentalităţii poporului nostru, cu nuanţa de isteţime proprie Românului dela margini. Sănătate rară, spirit treaz, cugetare limpede, simţ al realităţii format prin o bogată experienţă, spirit practic agerit în contact cu necesităţile nemijlocite ale vieţii, cunoştinţă de oameni şi împrejurări, hărnicie, sobrietate şi cumpăt în toate — iată talanţii pe cari i-a pus în lucrare răposatul nostru mitropolit. Mulţumită lor, biserica noastră a avut într'însul un lucrător neobosit şi un ierarh destoinic, care a ştiut-o conduce cu înţelepciune printre împrejurări vitrege şi valuri primejdioase. Păstorirea lui n'a fost numai o lucrare de conservare a

scumpului nostru patrimoniu național-bisericesc, ci și de întărire a lui, prin crearea de mijloace și instituțiuni cari îi garantează o sigură și înfloritoare desvoltare în viitor.

Activitatea bisericească și-a început-o adormitul în Domnul în anul 1853 ca preot în comuna Râșnov, unde se căsătorise; a continuat-o apoi tot ca preot, pe urmă ca protopop, în Zernești, comuna sa natală. Dejà atunci și-a arătat puterea de inițiativă în îndrumarea trebilor bisericești și școlare, cum și talentul de iscusit chivernisitor al averilor bisericești; atunci s'au desemnat liniile fundamentale ale activității sale viitoare. Experiențele bogate ce le-a câștigat în timpul păstoririi la sate aveà să le pună în aplicare pe un teren mai larg, căci, după moartea soției sale, a fost chemat la locuri mai înalte în biserică.

După trecere de câteva luni, cât a stat, ca vicar, în fruntea Consistorului dela Oradea mare, în a. 1875 protopopul de odinioară dela Zernești a primit darul arhieriei, fiind ales de episcop al eparhiei Aradului. Roadele muncii sale stăruitoare s'au revărsat vreme de 24 ani asupra acestei eparhii, pe care a organizat-o cu succes. Ințelegând că numai preoți și învățători bine pregătiți pot corespunde exigențelor timpului, dela început a dat o deosebită solicitudine seminarului teologic-pedagogic eparhial, provăzându-l cu un alumneu, sporind numărul anilor de studiu și al profesorilor și în două rânduri zidind pentru adăpostirea lui edificii tot mai bune. Ca să-și formeze o pleiadă de bărbați cu pregătire academică a creat succesiv un frumos număr de burse, cu cari a trimis tineri la diferite universități, iar din grația Majestății Sale câștigase pe seama alor doi tineri favorul de a primì întreținere gratuită în alumneul de pe lângă facultatea teologică ortodoxă din Cernăuți. Un nou factor

cultural s'a adăogat în centrul eparhiei deodată cu întemeierea tipografiei diecezane, în care, pe lângă alte publicaţii folositoare, s'a tipărit şi revista «Biserica şi Şcoala», înfiinţată tot de răposatul ca organ prin care conducerea bisericească să stee în contact spiritual cu apostolii satelor, cu preoţii şi învăţătorii. O mulţime de biserici frumoase şi edificii şcolare corespunzătoare s'au zidit prin parohii spre preamărirea lui Dumnezeu şi spre luminarea poporului. Şcoalele confesionale au fost obiectul unei neîntrerupte îngrijiri din partea răposatului. La toate ocaziile binevenite a stăruit pentru susţinerea celor existente şi pentru înfiinţarea altora nouă, cum au fost şcoalele de fetiţe de pe sate şi şcoala superioară de fete în Arad. Dar pentruca toate instituţiile de cultură religioasă-morală şi naţională, puse sub acoperemântul bisericei, să fie asigurate în existenţa şi propăşirea lor, erau necesare şi mijloace materiale suficiente. Acest lucru l'a înţeles bine adormitul în Domnul, de aceea a pus mari silinţe ca să înfiinţeze diferite fonduri şi fundaţiuni în centrul eparhiei, şi a dat îndemn şi parohiilor atât la crearea de fonduri, cât şi la cumpărarea de moşii. Pentruca să-şi iee informaţiuni nemijlocite despre mersul trebilor prin parohii şi despre activitatea organelor bisericeşti şi şcolare, cum şi ca să stee în contact personal cu acestea şi cu poporul, răposatul a făcut dese vizitaţiuni canonice, pe cari, îndeosebi atunci când le împreună cu sfinţiri de biserici şi şcoale, ştià să le prefacă în adevărate sărbători de înălţare şi edificare sufletească a poporului.

Când venì la Sibiiu ca mitropolit, în a. 1899, erà în vârstă de 71 ani, totuşi avù încă destulă energie ca să ducă la îndeplinire opere însemnate. Amintesc în locul prim clădirea bisericei catedrale şi prefacerea noului edi-

ficiu seminarial, lucrări iniţiate de mai înainte, dar realizate abià prin stăruinţa neînfrântă a răposatului, şi cari, dacă n'au fost pe placul tuturor, folosesc astăzi prin faptul că există. In administraţia bisericească s'au întrodus proceduri mai expeditive, fondurile au fost chivernisite în mod conştienţios şi corporaţiunile bisericeşti au funcţionat normal. Prin parohii s'au înfiinţat de-arândul reuniuni de înfrumseţare a bisericilor, preoţilor li-s'a dat ocazie să se sfătuească şi încurajeze la o mai intensivă împreună lucrare pastorală prin conferinţele preoţeşti, iar celor învăţătoreşti li-s'a infiltrat mai multă vieaţă. In ciuda poverii anilor mulţi n'au lipsit nici acum vizitaţiunile canonice, n'a întârziat nici când cu ocaziunea sărbătorilor mari ale anului pogorârea «cu duhul în mijlocul fiilor sufleteşti» prin pastorale pline cu învăţături practice şi ţinute pe înţelesul tuturor, iar desele circulări cuprindeau grija de toate trebuinţele arzătoare ale turmei dreptcredincioase.

Din mijlocul făptuirilor răposatului nostru părinte sufletesc se ridică, ca un frumos far de lumină şi ca o impunătoare dovadă despre voinţa nestrămutată a poporului nostru de a trăì prin sufletul său, prin limba şi cultura sa naţională: lupta înălţătoare ce a purtat-o pentru susţinerea şi apărarea şcoalelor noastre confesionale. De când a luat în mână cârja arhierească, în această luptă pentru lumină e împletită şi aproape întreaga activitate politică ce a desvoltat-o. Incepând cu anul 1879, când s'a pronunţat pe faţă lupta purtată de atunci încoace consecvent de guvernele ţării în contra caracterului naţional al şcoalelor noastre confesionale, adormitul în Domnul n'a lăsat să treacă nici o ocazie fără să le iee în apărare prin tot felul de remonstraţiuni, proteste şi prin vorbirile ce le-a ţinut în casa magnaţilor. Ce e drept

n'a fost aderentul unei tactice agresive și militante, dar nici n'a căutat formule diplomatice de echilibristică politică, din care așà de ușor ies jignite interesele superioare ale bisericei și culturii naționale. Când pe acestea le-a văzut amenințate prin planuri viclene, a sărit cu energie nešovăitoare întru apărarea lor. Acesta a fost cazul cu ancheta în chestia proiectului lui Berzeviczy, când, într'o vorbire înțeleaptă, exprimându-și încrederea neclătită în vitalitatea poporului românesc, care nu poate fi desființat prin proiecte de legi, a enunțat marele principiu: «*Bisericile ortodoxe răsăritene sunt biserici naționale, astfel biserica mea este biserică ortodoxă română. Nu numai limba liturgică, ci limba dătătoare de vieață este pentru această biserică limba românească. Nu este putere în lumea aceasta, care ar puteà să silească biserica mea a-și părăsì limba, căci prin aceasta ea însași și-ar enunțà sentința de moarte*».

Dragostea față de limba și cultura românească și-a arătat-o și prin sprijinul ce l'a dat societăților noastre culturale. Îl găsim între întemeietorii Asociațiunii, de care n'a încetat a se interesà până la sfârșit. Cu toții ne aducem aminte de demnitatea cu care s'a prezentat, ca Nestorul tuturor arhiereilor români, la adunarea jubilară a Asociațiunii din 1911 dela Blaj, ridicând splendoarea acelei impozante manifestări culturale-naționale.

De când a isbucnit cumplitul răsboiu care ne-a răpit și pe noi în valurile lui de suferințe și jertfe nesfârșite, neobositul arhiereu veniá în mijlocul soldaților și le împărțiá cuvinte părintești pline de mângăiere și încurajare, preoților le trimeteà îndrumări cum să conducă poporul rămas acasă și cum să-i aline durerile în aceste vremuri amare. Cu inima luminată de o rază de nădejde într'un viitor mai bun, pentru biserica și neamul nostru,

a trecut în lumea păcii şi a dreptăţii celei vecinice. N'a fost surprins în mijlocul planurilor, ci a avut o vieaţă completă, trăită până la sfârşit, care s'a stins ca o candelă căreia i s'a isprăvit untul de lemn. După o vieaţă laborioasă a primit darul unui asemenea sfârşit creştinesc şi a unei treceri line spre patria cea cerească. Acolo se va învrednicì de judecata Celui ce nici odată nu dă greş, iar noi îi vom păstrà amintirea cu recunoştinţa fiilor buni pentru tot binele ce ni-l'a făcut şi prin care: *el a fost al nostru şi noi am fost ai lui.*

Dr. Nicolae Bălan.

Predică

despre cutremurul de pământ, ce s'a simţit la Sibiiu Miercuri, în 26 Ianuarie, st. n. 1916. [1]

— După motive de sf. Ioan Crisostomul. —

Iubiţi ascultători!

Pământul a vorbit. Temeliile lui de granit s'au cutremurat. Duhul spaimei şi-a înălţat uriaşa-i aripă, peste cele patru stihii ale lumii. A-ţi văzut deci puterea Domnului? Simţita-ţi însă şi iubirea lui? Puterea, care a zguduit pământul, şi iubirea lui nemăsurată, care a împedecat să se desfacă legăturile-i ascunse, unele de altele? Dar ce zic eu? Şi una şi alta sunt mărturii deopotrivă ale puterii şi iubirii lui copleşitoare de toate. Deoarece şi cutremurarea pământului dovedeşte iubirea lui — căci zguduindu-i încheieturile le-a întărit din nou, — iar oprind pe celce sta gata să se năruiască dela o destrămare cumplită şi sigură, şi-a arătat în toată strălucirea nemăsurata lui putere.

Cutremurul a trecut, dar teama să rămâie! Zgudui-

---

[1] Predica aceasta se poate împărţi în două părţi, pentru a fi cetită fiecare parte ca Predică de sine stătătoare.

tura, şi vuetul s'au mulcomit, evlavia însă aş dorì să nu ne mai părăsească niciodată! Aţi văzut spaima ce se zugrăveà pe feţele tuturora, şi rugăciunile ce se înălţau cu osârdie din toate inimile, cătră stăpânul lumii? A-ţi auzit ţipetele de desnădejde, cari încrucişau oraşul nostru, dela coliba cea mai de pe urmă până în încăperile strălucitoare de belşug, ale palatelor? Aţi simţit fiorul, ca un fulger cuprinzând sufletele şi furişându-se în tainiţele inimilor, pentruca să stoarcă apoi râuri de lacrimi din ochi şi isbucniri de pocăinţă de pe buzele acelora, cari îşi căutau scăparea alergând de jumătate goi pe uliţi, şi cerând mila trecătorilor? Pământul a vorbit, şi 'n mugetu-i înfiorător, zbucnind din adâncul necunoscut al măruntaelor sale, s'a amestecat glasul de mânie al Domnului, — dar şi îndurarea lui.

Aţi priceput deci, cât de neînsemnat este neamul nostru omenesc, şi cât de şubrede sunt temeliile lui? In cursul puternicilor zguduituri, îmi pusesem par'că următoarele întrebări: ei bine, ziceam, unde sunt acum răpitorii? unde-i îngânfarea? unde-i lăcomia? unde-i luxul bogaţilor? unde-i pofta nesăţioasă după plăceri? unde-s ameninţările, unde-i exploatarea săracilor — acestea toate unde-au fugit? De-o singură clipă scurtă a fost nevoie, — şi toate s'au desfăcut mai uşor decât o pânză de paiangen, şi mai fără de veste decât norii alungaţi de vânturi. Totul a pierit, plângeri au umplut oraşul nostru, vaete văzduhul, şi lacrimi i-au udat pietrile gata de năruire; toţi au alergat, căutând adăpost lângă biserici... Gândiţi-vă acum oare ce ni s'ar fi întâmplat, dacă i-ar fi plăcut lui Dumnezeu, ca să nimicească totul, în întregime? Dumnezeu a mişcat pământul, dar nu l-a sfărâmat. Căci dacă ar fi dorit să-l nimicească, poate nu l-ar fi cutremurat! Dar, deoarece, el n'a dorit lucrul acesta, iată, a trimis cutremurul înainte, ca pe un puternic crainic, pentruca să ne vestească nouă, tuturora, mânia sa, pentruca îndreptaţi prin teamă, să ne mântuim de întreaga pedeapsă, ce sta gata să vină asupra capului nostru...

Acestea le spun însă şi le voiu repetà neîncetat, atât săracilor cât şi bogaţilor: recunoaşteţi dară cât de puternică este mânia Domnului, şi cât este de uşor pentru stăpânul nemărginit al cerului, să-şi înfăptuiască voinţa sa! De aceea, să ne oprim cel puţin o clipă pe calea rătăcirii noastre!... Căci într'un neînsemnat moment, Domnul a făcut să se cutremure toată inima, şi a zguduit cele mai ascunse cugete ale sufletului. Din pricina aceasta, trebuie să ne gândim deci şi la ziua aceea înfricoşată, când nu va mai fi vorba de-o singură clipă, ci ne va ameninţà vecinicia cu toată groaza ei, să ne gândim, că faptele fiecăruia vor fi odată scoase la iveală, înaintea ochilor de flacări ai marelui judeţ, şi nimenea nu ne va puteà ajutà; nici vecinul, nici fratele, nici tata, nici mama, nici advocatul gureş, nici prietenul. Nimeni! Spuneţi-mi ce vom face atuncia? Unde ne vom ascunde? Pentru aceea să nu ne sfiim a fi astăzi cât de asprii faţă de noi înşi-ne. Judecata noastră să fie fără cruţare! In faţa glasului de tunet al necunoscutului ce a vorbit din pământ, trebue să ne punem serios următoarea întrebare: oare până când ne vom mai lăsà ademeniţi de chemările dulci ale deşertăciunilor lumii acesteia? Până când va fi întronat banul, ca singurul Dumnezeu, căruia să-i aducem jertfa şi prinosul nostru? Până când avuţia? Până când palatele şi pompoasele clădiri? Până când sălbatica poftă după plăceri vinovate? Iată — a venit cutremurul ca un fur şi vrăjmaş, ce-au folosit atunci avuţiile şi banii? Dimpreună cu stăpânul, au fost trântite la pământ şi casa şi alcătuitorul ei şi bogăţia, şi averea. Toate şi-au găsit răpaos sub dărâmături şi ruine. Pentru toţi locuitorii fără deosebire, oraşul nostru s'a schimbat deodată într'un mormânt, într'un mormânt fără de veste, care a fost săpat nu de braţul şi lopata groparilor, ci de puternicul şi nemilosul suflu al morţii. Unde a rămas atunci bogăţia? Unde erau înşelătorii? Unde erau apăsătorii orfanilor şi ai văduvelor? Priviţi! Toate acestea ce le vedeţi cu ochii, n'au mai multă trăinicie decât pânza de paianjen, şi firicelul neînsemnat de iarbă!

Gândiţi-vă deci mereu la cutremurul grozav din dimineaţa aceea. Căci precum am văzut, toţi s'au înspăimântat pentru cutremur, dar foarte puţini de pricina lui! Cei mai mulţi s'au îngrozit aşteptând prăbuşirea oraşului şi moartea lor: puţini s'ar fi gândit însă la mănia Domnului! Moartea nu este însă un lucru aşa de rău precum se înfăţişază la cea dintâi privire, e rău, însă atunci, când am măniat pe Domnul. De aceea trebuià să ne înfricăm şi să plângem nu pentru cutremur, ci din pricina ivirii lui. Pricina cutremurului a fost mănia lui Dumnezeu, şi pricina acestei mănii au fost greşelile noastre. Să nu ne temem deci de pedeapsă, ci să ne temem de *păcatul*, care atrage după sine pedeapsa! Oraşul nostru se cutremură şi se sfarmă! Şi-atâta-i totul. Să nu se sfarme însă şi sufletul nostru. — Când zărim bolnavi şi răniţi întorcându-se din lupte, nu-i compătimim pe aceia, ce s'au făcut sănătoşi, ci pe cei neînsănătoşaţi. Aceea ce sunt rănile şi boalele pentru trup, iată aceea sunt păcatele pentru suflet, iar aceea ce-i medicina, tratamentul medical şi operatul pentru un bolnav, aceea e şi pedeapsa pentru păcate. Trebuie să ne punem aici însă întrebarea, că oare noi de ce să-i compătimim pe cei pedepsiţi, şi nu mai cu seamă pe păcătoşii? Pedeapsa totdeauna este mai puţin rea decât păcatul, deoarece păcatul este pricina pedepsei. Să luăm o pildă! Să zicem că se află undeva doi oameni, fieştecare având pe trupul său câte o rană primejdioasă, care trebuie vindecată fără întârziere. Unul dintre ei aleargă la doctor, ia medicină, se lasă a fi operat şi uns cu alifii ce produc mari dureri; celălalt însă, amână de azi pe mâne lucrul acesta, ocolind doctorul şi fugind de leacuri, arătându-i oare aici pe aceşti doi oameni, pe care dintre ei îl vei compătimì? Pe acela, căruia îi lipseşte doftorul şi medicina, sau pe acela care se lasă vindecat cu ori şi ce mijloace, fie cât de grozave? De bunăseamă că pe acela care n'are doftor şi leacuri. Gândeşte-te acum la doi păcătoşi: unul sufere pedeapsă, iar celălalt nu. Tu să nu zici astfel: omul acesta din urmă e plin de noroc; el e bogat, face

nedreptate, asupreşte pe cei puşi sub conducerea lui, opreşte plata muncitorilor cinstiţi pentru a câştigà şi a-i rămâneà lui cât de mult, dar cu toate acestea nu-l loveşte nici o nenorocire, cu toate greşelile lui, rămâne totuş un om bine văzut, lăudat şi onorat de toată lumea, neîncercat de nici un singur greu al vieţii, de nici o boală, de nici o nenorocire, înconjurat de o ceată întreagă de copii, îşi aşteaptă sfârşitul vieţii în belşug şi mulţumire deplină. O nu! Să nu-l ţâi de norocit pe omul acesta, dimpotrivă să-ţi fie milă de el, căci bolnav fiind, el nu se poate vindecà niciodată... Pentru mai bună înţelegere, voiu alergà şi aici, la o asemănare. Sunt doi bolnavi greu. Unul cu toate că simte dureri şi neplăcere în trup, bănuindu-şi în unele clipe grele chiar sfârşitul, totuş îşi continuă mai departe traiul ca şi mai înainte, alergând din petreceri în petreceri, dela ospăţ la ospăţ, neîngrijindu-se de doctor şi de medicină, celălalt însă, se duce îndată la un doctor priceput, ascultă sfaturile lui, se lasă de beutură, şi de mâncările acelea, cari îi erau poate mai dragi, ia medicină amară, ştiind că aceasta cu amărăciunea ei îi va redà sănătate, — nu-l vei ţineà oare pe acesta mai fericit? De bunăseamă; deoarece unul e bolnav şi nu se însănătoşază, iar celălalt e ce-i drept tot asemenea bolnav dar se lasă cel puţin îngrijit şi ajutat de doftor. Tratamentul medical şi îngrijirea sunt uneori neplăcute, e adevărat, dar la urmă se arată folosul... Tot astfel este şi în vieaţa aceasta. Să vorbim însă în loc despre trup despre suflet, şi în loc de boale, despre păcat; în loc despre medicini amare, despre pedepsele şi ameninţările lui Dumnezeu. Aceea ce sunt medicinile, operaţiile şi dieta doctorilor pentru trup, aceea sunt şi ameninţările şi pedepsele lui Dumnezeu. Intocmai precum prin ardere se împiedecă întinderea boleşniţei, întocmai precum prin operaţie carnea cea putredă este îndepărtată din trup, întocmai precum amândouă sunt grele şi dureroasă, dar totodată şi vindecătoare, totasemenea şi foametea, boalele şi cutremurile de pământ sunt fier şi foc pentru suflet, ce trebue

să oprească lăţirea şi desvoltarea boalei sufleteşti, şi să aducă îndreptarea morală!

I.

Sunt mulţi oameni cari sufer pedeapsă aici pe pământ şi sunt judecaţi şi în lumea cealaltă, iar alţii numai aici, şi alţii numai acolo. Să vorbim deocamdată însă despre un om, care în lumea cealaltă va fi pedepsit, iar în lumea aceasta a dus o vieaţă îmbelşugată. Atât cei bogaţi cât şi cei săraci pot scoate, de vor vreà, multe învăţături folositoare din întâmplarea aceasta.

A fost un om bogat — bogat, însă numai după nume şi nu în adevăr. Omul acesta se îmbrăcà în vestminte de mătase ţesute cu fir, trăià din bucate alese, şi la masa lui ospeţele nu se mai sfârşiau niciodată. A fost şi un altul, un sărac, cu numele Lazar... Dar unde este numele bogatului? Cum îl chemà pe omul acela? Nu se ştie. Cu toate bogăţiile lui nemăsurate, iată el totuş nu este numit pe nume, el n'are nume. El nu înseamnă nimic. Erà bogat putred şi atâta totul... Dar ce folos de averea lui? Ce folos de vestmintele şi de palatul lui strălucitor? Asemenea unui copac sălbatic, creşteà, se nutreà, îşi întindeà ramurile în toate părţile, săturând însă cu prada lui toamna, numai fiarăle pădurilor. Un om, care nu făceà fapte omeneşti, un lup flămând, care alergà încoace şi încolo după pradă, un leu însetoşat de sânge, mugind cumplit pe cărările lumii acesteia. Sufletul lui stà muced, şi încărcat de pânze de paiangen, într'un trup uns cu mirezme, dar putred tot pe din lăuntru. Mâncând, bând, şi chefuind, stăruià mereu în petreceri, înconjurat de un roiu de linguşitori şi de pierdevară, gata a-i lăudà orice faptă, orice nebunie ar fi fost în stare să facă, întocmai ca nişte jivine flămânde, adunate în jurul unei oi necuvântătoare. Căci bogatul în îngânfarea lui, se poate asemănà pe dreptate cu o oaie, pe care o tund, o mulg, şi o mănâncă lupii...

A fost însă precum am spus şi un sărac, cu numele

Lazar, plin de răni pe trup şi de umflături, cerând pâne, cerând sfărâmituri de pâne, la poarta bogatului; stând lângă izvor şi iacă murind de sete, zăcând lângă morman de belşug, dar hămesit de foame. Oare unde se aşezase omul acesta? Să ne uităm la el! Nu în piaţă, nu la poarta bisericilor, nu într'un colţ de uliţă, ci tocmai la uşa bogatului, ca să-l vadă în fiecare zi, când iese şi când întră... Ca să nu se poată desvinovăţi în ziua judecăţii din urmă, că nu la văzut şi nu i-a auzit glasul. Să nu poată zice: din casă am ieşit şi nu l-am zărit, pe uliţă am trecut şi nu i-am luat seama, căci ochii mei nu l-au văzut!... Priveşte bogatule, el zace la poarta casei tale, ca un diamant în noroi. Deschideţi ochii! Cum? Tu nu-l vezi? Deschideţi ochii! Iată s'a arătat doftorul la uşa încăperii tale! De ce nu-i deschizi? De ce nu-l laşi să între? Iată corabia plutind pe mare, şi învăluindu-se de vifor, dar având cârmaciu destoinic în fruntea ei. Şi ea se îneacă? Bogatule pentruce nu asculţi de omul iscusit dela cârmă? Vorbeşte! Cum se poate că tu ospătezi pe toţi linguşitorii lumii acesteia, iar pe bietul Lazar îl laşi să moară de foame! Nebunule, nu bagi de seamă că peirea ta e aproape? Nu vezi groapa care se cască fără fund înaintea picioarelor tale? Nu simţi prăpastia, care în fiece clipă aşteaptă fără de milă să te înghită?. . De fapt starea omului păcătos, este dureroasă şi vrednică de plâns. El are urechi şi nu aude, are ochi şi nu vede, precum zice Scriptura. El orbecăeşte pretutindeni, şi numai drumul drept nu-l află, numai calea ce duce la mântuire n'o găseşte. Omul păcătos, ca să mă folosesc de-o pildă, se poate asemănă cu un bătrân cerşitor orb, care înaintează noaptea şi singur, sprijinindu-se de toiagul său, şi condus de un câne, pe care-l ţine de sfoară, printr'o pădure primejdioasă. Din adâncimi de prăpăstii se aud murmurând izvoarele. Şi 'ncolo nimic... Noapte... noapte... Stelele ard pe cer, pline de taină şi fior. Brazii prind uneori să murmure, ca un gemet de om, ce trage să moară. Tăcere de mormânt. Şi bătrânul nostru orb merge înainte,

pipăind, dibuind, stăruind în beznă... Fără de veste, cânele său credincios, în care-şi pusese toată nădejdea, smuncindu-se mai tare, îi scapă, şi începe s'alerge nebuneşte înainte. Bătrânul se cutremură. Groaza îi pătrunde o clipă în oase, apoi se linişteşte iarăş. Mai are încă un prieten: toiagul! El porneşte din nou înainte. Lovindu-se uneori de brazi şi de stânci, el totuş merge. Cugetarea l-a părăsit însă. El cade. Se ridică. Se lasă dus de simţuri, ca un animal, care-şi urmăreşte prada. Merge liniştit înainte. Incă un pas. Se opreşte. A simţit ceva? Nu! I s'a părut numai. Porneşte din nou. Dumnezeule, la zece paşi înaintea lui îşi cască gura o prăpastie îngrozitoare, fără de fund... Bătrânule orb!... eşti perdut!... opreşte-te!... Dar el n'aude... E aşa de sigur că a găsit drumul, ce duce la mântuire, încât nu mai aude nimic, nu mai simte nimic, nu mai înţelege nimic. Mai face un pas... El se apropie... Inaintează mereu... Prăpastia!... prăpastia!... Mai are un singur pas. De bunăseamă acum se va oprì. A simţit... Dar nu... El n'a simţit nimica. Sărman, nenorocit orb! Priviţi: toiagul i-a căzut din mână. Mai face un pas dibuind. S'apleacă să-l ridice. Opreşte-te!... Stai!... E prea târziu. A căzut. Adâncul l-a înghiţit. E noapte!... Acesta e chipul omului copleşit de păcate!...

Şi aşa, cum am istorisit mai înainte, Lazar zăceà plin de bube înaintea porţii bogatului. Cu trupul încărcat de răni ca o ciorchină de struguri, dar cu sufletul proaspăt, ca o floare, ca un izvor, săltând de sănătate şi de bucurie. Dar îi erà foame... De zile de-arândul nu mâncase nimica, nu gustase o singură sfărâmitură de pâne. O sfârşeală cumplită i se lăsase în trup, şi mânile îi tremurau de slăbiciune. Din timp în timp se apropiau însă cânii de el, îi lingeau rănile deschise, şi curăţeau de pe ele noroiul şi coptura scârboasă. In chipul acesta mai simţeà uneori o mică uşurare, şi rănile îşi potoleau par'că pentru un moment, durerea, sub mângăierea cânilor miloşi, sub gurile lor sătule. Şi Lazar plângeà... plângeà încet, văzând atâta îndurare, şi cetind compătimirea ce

se zugrăveà în ochii sărmanelor animale fără de grai. Ca aurul în cuptorul de foc zăceà trântit pe gunoiu, înaintea porţii bogatului, probându-i-se mereu răbdarea şi credinţa. Fără de a se răsvrăti împotriva nimănuia, se lăsà condus de provedinţa dumnezeiască, în timp ce sufletul său prinzând aripi, sburà, întrecându-se în luptă pentru a câştigà medalia de argint a răbdării, şi cununa de aur a dreptăţii...

II.

La urmă au murit amândoi, fiecare aşà cum a putut. Bogatul a murit în adevăr, după cum se întâmplă cu toţi morţii, şi hoitul său a fost trântit cu mare cinste lângă ai săi, în groapă săpată din piatră. Lazar a trecut însă numai dincolo: din luptă la biruinţă, din largul mării turburate în port sigur, din durere şi scârbă multă, la încoronare. Amândoi s'au sălăşluit în împărăţia dreptăţii şi a veciniciei. Şi în iad, bogatul ridicându-şi ochii, văzù de departe pe Avraam şi pe Lazar lângă sinul lui, şi strigând, a zis: «Părinte Avraame, milueşte-mă şi trimite pe Lazar să-şi întindă vârful degetului său în apă, ca să-mi răcorească limba: că mă chinuesc în această văpaie»... Dar ce-a răspuns Avraam? «Fiule, adu-ţi aminte că tu ai primit cele bune ale tale în vieaţa ta, şi Lazar asemenea cele rele, dară acum el se mângăie şi tu te chinueşti»...

Oarece schimbare este aceasta? Nu ne înşală auzul? E adevărat? Odinioară tu, bogatule, nu-l vedeai pe nenorocitul Lazar, deşì erà lângă tine, şi acum îl zăreşti? Cum s'a putut întâmplà minunea aceasta? Vorbeşte-ne. Odinioară nu-i luai bietului Lazar seama, cu toate că erà lângă tine aproape, şi acum îl vezi, deşì te desparte de el marea prăpastie? Iată cum s'a schimbat de repede totul. El e acum bogat şi tu eşti sărac, el e stăpân şi tu eşti slugă, el e norocit, iar tu, cel mai nefericit dintre toţi nefericiţii... Şi oare cum vorbeşte bogatul? El numeşte pe Avraam părinte! tată! Dar aceasta e o nedreptate. Bogatul nu s'a asemănat niciodată în vieaţă

cu Avraam, iubitorul de oaspeţi. Cuvintele lui sunt blăstăm groaznic, sunt o sfidare a bunului simţ, sunt ca o lovitură de ciocan dată pe neaşteptate dreptăţii şi adevărului, aceşti stâlpi de foc pe care se sprijineşte întreaga clădire ce-o alcătueşte vieaţa noastră, aici pe pământ. Şi ce răspunde Avraam? El zice: Fiule! Întocmai ca şi când ar vrea să spună: da, te cunosc, suntem neamuri, acelaş sânge nobil curge în vinele noastre, dar fapta aceasta dragul meu nu înseamnă nimic, nu-ţi poate aduce nici o scăpare. Renumele strămoşilor, fie cât de strălucit, nu-i de nici un folos şi zadarnic, deoarece nu-i în stare să-ţi câştige mântuirea. Nu strălucirea unei familii vestite poate să te facă mai nobil, ci o vieaţă plină de virtute. Deci nu te lăudà astfel: tatăl meu a fost ministru, tatăl meu a fost învăţat! Aceasta mă priveşte puţin. Nu spune: tatăl meu a fost ministru! Căci nici nu te-am întrebat despre aceasta. De-ai aveà de tată chiar şi pe marele apostol Pavel şi de fraţi pe sfinţii mucenici, dacă vieaţa ta e pătată, dacă nu te-ai asemănat într'un nimic pildei lor de virtute, naşterea ta şi înrudirea lor, nu-ţi foloseşte la nimic. Un străbun glorios sau o mamă evlavioasă este dimpotrivă un pârâş nemilos în contra vieţii tale destrăbălate! Precum şi o mamă rea şi necredincioasă slujeşte cu atât mai mult la renumele tău, aflându-ţi-se vieaţa bogată în fapte mari, vrednică, şi plină de virtute. Nu glorie de străbuni, ci dela noi se cere virtute: statornicie în credinţă, şi fapte. După purtarea lui se cunoaşte omul, şi cu plăcere îl voiu numì nobil pe ori şi cine, care va răspunde acestei cerinţe, chiar de ar fi slugă şi bătut cu biciul, iar neràspunzând acestei legi nobile a moralei creştine, îl voiu numì rob ferecat în lanţuri, chiar de i s'ar trage neamul din viţă de nobili şi de împăraţi...

«Părinte Avraame, fie-ţi milă», a zis bogatul când l-a zărit pe Lazar. Dar în chipul acesta poate grăì numai un cerşitor, numai un nenorocit, numai un sărac în toată puterea cuvântului. «Părinte Avraame, fie-ţi milă»! Dar oare ce vreai tu bogatule? «Trimite pe Lazar»!

Cum, poate dorești să ți-l trimit pe acela, pe lângă care treceai odinioară ca un orb, fără să-i iai seama? Asupra căruia îți aruncai numai batjocurile și disprețul? «Trimite pe Lazar»! Dar unde-ți sunt lingușitorii și prietenii? Unde-ți este aurul? Unde-ți sunt hainele de mătase și vison? Te văd ca pe un cerșitor și mă cuprinde mila... Unde sunt banii, acei crainici ai îngânfării tale fără de margini? Unde e vieața ta plină de belșug și de plăceri? Toate au fost numai frunze în vânt. A sosit toamna și ele s'au uscat. Au fost un vis; s'a crăpat de zi și visul s'a destrămat. Au fost o umbră; a venit adevărul, și umbra a pierit...

Vedeți dară cât de nestatornică este bogăția și cât de ademenitoare chiemarea ei. De aceea dacă veți zărì aici pe pământ pe un om drept, suferind pedepse, socotiți-l de fericit și gândiți-vă astfel: omul acesta sau a greșit aici pe pământ și-și primește răsplata, ca dincolo să se poată bucurà apoi de întreaga cinste ce i s'a pregătit; sau suferind peste măsura păcatelor lui, aici jos, i se va adauge cu atât mai mult în lumea ceealaltă suferința, la fericirea lui. Și tot asemenea, văzând un om încărcat de fărădelegi, bucurându-se însă de tot ce poate dà pământul ca culme a gloriei și fericirei, să nu-l socotiți norocit pentru aceasta. Pilda bogatului amintit este o măsură după care-l putem judecà cum se cuvine. Să avem răbdare. Coroana dreptății este răsplata unei munci istovitoare și neinteresate de ani de zile. Numai astfel vom puteà întâmpinà orice încercări, ce-ar fi trimise asupra noastră de minunatul cunoscător al inimilor, și vom câștigà izbânda. Pentru aceea semnul trimis de marele necunoscut, în chip de cutremur, ne va slujì ca un nou îndemn de muncă și stăruință pe calea virtuții, pentru întimpinarea cu vrednicie a Domnului și mântuitorului nostru Iisus Hristos, căruia i se cuvine laudă, cinste și mărire, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

Dr. I. Broșu.

Notiţă biografică despre Marcu Eugenicu mitropolitul Efesului, apărătorul ortodoxiei.

Există anumite personagii renumite, al căror nume sunt nedespărţit legate de oare-cari evenimente. Aşa este Marcu al Efesului în istoria bisericească. Activitatea şi influenţa lui în sinodul dela Florenţa, înalta lui erudiţie bisericească, neclintita tărie a convingerilor sale, credinţa lui faţă de adevăr, în mijlocul laşităţii generale şi a tradării, i-au câştigat de multă vreme şi cu drept cuvânt un loc de cinste printre apărătorii ortodoxiei, în lupta ei împotriva papismului.

Din nenorocire, până la noi au ajuns prea puţine date despre vieaţa lui Marcu al Efesului, înainte de plecarea lui la sinodul italian. Noi ştim numai, că el s'a născut dintr'o familie nobilă din Constantinopol, şi că s'a dedicat din copilărie studiului ştiinţelor teologice; c'a fost conducătorul şcoalei bisericeşti din Constantinopol, şi că aveà darul unei elocinţe deosebite. In urmă, Marcu părăsì această carieră, şi, dupăce îşi alese vieaţa monahală, se dedică cu totul singurătăţii în mănăstirea Mangan.[1] Acolo într'o chilie petrecù el câţiva ani studiind Sf. Scriptură şi scrierile sf. Părinţi; el erà aşà de întrodus în aceste cunoştinţe, încât nici chiar înşişi adversarii săi n'au putut să-i refuze o erudiţie teologică adâncă şi întinsă. Acestea au fost, imensa erudiţie şi adevărata religiositate, care i-au dobândit lui Marcu, puţin înainte de plecarea lui în Italia, rangul de mitropolit al Efesului.

Epoca, în care Marcu îşi conduceà dieceza, erà cea mai nenorocită, din câte a avut imperiul bizantin. Otomanii cuceriseră aproape întreg imperiul şi s'apro-

[1] Biblioth. Fabric., v. X. c. 45. *Scriptores graeci inediti* p. 529.

piaseră de Constantinopol. Intre aceste împrejurări, împăraţii greci căutau în toate părţile un ajutor contra cuceritorilor înspăimântători; ei contau mai ales pe simpatia creştinilor din Apus; dar, între Răsărit şi Apus, erà, dejà de vreme îndelungată, o barieră, ce nu puteà fi trecută, ridicată de ambiţia şi pretenţiile enorme ale pontificilor romani. Impăraţii greci, spre a salvà slabele resturi din autoritatea lor, îşi propuseră să ridice această barieră şi să cumpere ajutorul Apusului cu preţul ortodoxiei. Mihail Paleologul încercase deja să execute acest proiect; urmaşii lui îl imitară. La rândul lor, papii, folosindu-se de nenorocirile Grecilor, îi îmbărbătau cu nădejdea, că vor aflà în ei ajutoare împotriva Turcilor, însă sub singura condiţiune a supunerii bisericii greceşti către puterea papală. Ispita erà egală cu primejdia. Cei mai înţelepţi dintre Greci, văzând mai înainte inevitabila cădere a imperiului, nu voiră să sacrifice, de dragul unei himere, ortodoxia, care erà pentru ei unica garanţie de independenţă şi mântuire a poporului în viitor. Insă alţii nu erau de această părere. Pentru a-şi susţineà imperiul aproape ruinat, ei se arătară dispuşi a se aruncà la picioarele papei, cu toate încercările precedente, care ar fi trebuit să-i înveţe, că papalitatea erà îndărătnică în înoirile ei, şi să le arete puţina nădejde, ce puteau aveà în sprijinul ei; căci, şi în Apus, epoca, când glasul papilor ridicase mulţime de creştini pentru a luptà contra necredincioşilor din Azia, îşi pierduse de mult prestigiul ei. Ori cum ar fi, Ioan Paleologul, ceva după venirea sa pe tron, luă hotărîrea d'a urmà planurile predecesorilor săi în ce priveşte unirea bisericilor. In acest scop s'a fost propus un sinod de episcopi din Răsărit şi din Apus, care să se întrunească spre a deliberà asupra divergintelor cu privire la credinţă. Fără îndoială, că intenţiunea ar fi fost bună

şi folositoare, dacă ea n'ar fi fost motivată decât de dragostea faţă de adevăr, şi nu de calcule interesate de-o parte şi de alta.

In urma unor lungi consfătuiri, a fost designată Ferrara, ca loc de întrunire al sinodului. La sfârşitul anului 1437, împăratul Ioan, împreună cu patriarhul Iosif, douăzeci şi doi episcopi şi oarecari alte persoane s'au dus acolo. Papa făgădui, că va da tuturor Grecilor o subvenţie în decursul întregii durate a sinodului. Printre episcopii, cari însoţiau pe Patriarh se puteà observà mai ales: Marcu al Efesului şi Visarion al Niceei, amândoi bărbaţi eruditi şi buni vorbitori; dar, pe cât erà cel dintâi de sincer şi de firm în ce priveşte adevărul, atât erà cel din urmă de ambiţios şi de nestatornic; el merse până chiar la trădare. Patriarhul Iosif arătà la început o tărie vrednică de un adevărat ierarh. Părăsind Constantinopolul, elziceà însoţitorilor săi: «Chiar când ne-ar ameninţà Latinii cu chinuri, noi mai curând le vom suferi, decât să trădăm ceeace ni-s'a încredinţat de sf. Părinţi»! Dar el n'a rămas credincios hotărîrii sale. Bătrân şi slăbit, el se supuse cu uşurinţă influenţei străine şi se arătà nehotărît acolo, unde glasul lui ar fi putut fi de mai multă greutate în favorul adevărului decât al altora.

Sosind Grecii la Ferrara, sinodul s'a deschis cu mare solemnitate, sub prezidenţia papei Eugenie IV, în biserica Sfântului Gheorghe. Episcopii latini nu erau la început în număr mare, din cauza sinodului dela Basilea, la care luau parte un mare număr dintre ei, şi cari declarau cu tărie, cu toate anatemele lui Eugenie, că voiesc să îndrepte abuzurile papilor în biserică.

Aşteptând ca adunarea episcopilor să se înmulţească, s'a făcut propunerea, să se delibereze în mod prealabil

şi particular asupra deosebirilor dintre biserici. Latinii arătară patru atari deosebiri: 1. Purcederea Duhului Sfânt; 2. Intrebuinţarea pânei nedospite (azimei) la Euharistie; 3. Purgatoriul. şi 4. Supremaţia Papei în biserică. Se hotărî să se înceapă desbaterile cu punctul al 3-lea. Atunci s'a arătat Marcu al Efesului, pentru întâia oară, cu strălucita elocinţă şi cu vasta-i erudiţie bisericească. Impăratul îl însărcină să conducă împreună cu Visarion, toate disputele împotriva Latinilor.

Marcu respinse liniştit şi cu tărie toate argumentele lor, unele după altele, şi apoi scrise două tratate,[2] în care el expuse adevăratul înţeles al textelor Sf. Scripturi şi al Sf. Părinţi, citate de către Latini în sprijinul doctrinei lor. Cu toate acestea, aceşti din urmă nu renunţară, din încăpăţinare, la opiniunile lor.[3] Disputele încetară din cauza unei epidemii care se declară la Ferrara. Trei luni mai târziu, ele au fost din nou începute în chip sărbătoresc, în prezenţa împăratului şi a papei. Deastădată s'a început disputa asupra Purcederii Duhului Sfânt. Marcu stăruià ca deliberarea cestei dogme să fie precedată de soluţia acestei chestiuni: Biserica romană avut-a ea dela sine dreptul să facă adaosul la simbol? In aceste dispute, Marcu erà susţinut de Visarion din Nicea şi de Isidor, mitropolitul Rusiei. Desbătând aceasta întrebare, Marcu exprimă în mod sincer cugetarea sa asupra caracterului şi scopului, pe care, după dânsul, ar trebuì să le aibă disputele sinodului. «Domnul nostru Isus Hristos, zise el, poruncì ucenicilor săi dragostea, şi, înălţându-se la ceriu, le lăsă pacea sa; dar

---

[2] Aceste două tratate rămaseră inedite. Ele sunt indicate de Fabricius printre scrierile lui Marcu (Biblioth., vol. X, p. 530), sub titlul: *Orationes Ferrarae scriptae.*

[3] Synod Flor., p. 30—36.

biserica romană a nesocotit dragostea şi a violat pacea. Conchiemând acest sinod, ea şi-a exprimat dorinţa de a reînoì pacea; însă ea nu o poate, decât părăsind opiniunea, care a cauzat despărţirea bisericilor. Prin urmare, sinodul actual nu va aveà succes, decât cu condiţia unui acord deplin întru toate cu definiţiunile tuturor sinoadelor ecumenice precedente».[4] Iată pentruce Marcu cereà cu toată autoritatea, ca înainte de toate să se citească hotărîrile acestor sinoade. Latinii se sileau în tot chipul să delăture aceasta, înţelegând prea bine, că din acea cetire ei ar auzì condamnarea adaosului lor făcut la simbol; însă Marcu, sprijinit de câţiva Greci, stăruì asupra acestei cetiri. Se cetiră unele după altele canoanele sinoadelor ecumenice începând cu al treilea până la al şaptelea, care opriau orice schimbare sau adăogire la simbol. Marcu însoţià aceste canoane cu mărturiile din sf. Părinţi, contimporani ai sinoadelor, precum şi cu cele ale papilor înşuşi. Episcopii latini păziau tăcerea; numai unii din călugării lor, dupăce ascultară hotărîrile sinoadelor, mărturisiră pe faţă, că e pentru întâia dată că le aud, şi că Grecii învăţau cu exactitate.[5] Sfârşită cetirea, Marcu luă cuvântul: «Voi vedeţi aşadară, că supunându-ne poruncii sf. Părinţi şi decisiunilor sinoadelor ecumenice, noi nu putem recunoaşte adaosul vostru nici ca just, nici ca legitim.» Latinii simţiră toată îndreptăţirea acestei conclusiuni; cu toate acestea ei se hotărîră să se justifice. Disputele asupra acestui subiect dăinuiră două luni de zile.

Din partea Latinilor, organul lor era un Grec, vechiu apostat al ortodoxiei, Andrei, arhiepiscop din Rodus; de altfel, toate obiecţiunile lui fură cu uşurinţă com-

---

[4] Synod. Flor. p. 60—75.
[5] Conc. Florent., p. 114—115.

bătute de Marcu. Grecii se simţiau tari pe acest teren; de aceea, văzând, că din cauza îndărătniciei Latinilor, desbaterile nu vor aveà nici un rezultat, ei cerură să se întoarcă în patria lor, cu atât mai mult, că papa încetase dejà de multă vreme să mai dea ajutorul de lipsă trebuinţelor lor. Insă împăratul împedecă plecarea lor, urmărindu-şi scopul, care erà sprijinul papei împotriva Turcilor. El sfătuì pe episcopi să continue desbaterile şi să treacă *la dogma* purcederei Duhului Sfânt. Marcu înţelese, că aceasta ar însemnà să cedezi Latinilor un punct important, şi sprijinit de patriarhul Iosif, el se împotrivì mult timp schimbării desbaterilor. El ghâceà dejà zădărnicia acestor desbateri, ştiind că Latinii nu căutau decât triumful opiniunilor lor şi nu cel al adevărului. Dar majoritatea, având în fruntea ei pe Visarion şi pe Isidor, hotărî altcum. In acelaş timp papa notifică Grecilor transmutarea sinodului dela Ferrara la Florenţa sub pretextul epidemiei (care aproape încetase); adevăratul lui motiv era bogata recompensă, pe care i-o promiseseră Florentinii de dragul cinstei de a aveà sinodul în oraşul lor.

Impăratul luă măsuri, pentruca Grecii să nu se depărteze şi în felul acesta ei fură siliţi să meargă toţi la Florenţa. Acolo, la sfârşitul lui Februarie 1439, începură desbaterile asupra dogmei însăşi a purcederii Sfântului Duh. Ca şi mai înainte, Marcu a fost, aproape singur, cel-ce le-a susţinut. Ar fi prea mult să expunem într'o scurtă biografie toate amănuntele desbaterilor, care umplură noile şedinţe ale sinodului.[6]

Observăm numai atâta, că nici un singur text din sf. Scriptură, nici un singur loc din sf. Părinţi, de care

---

[6] Ele sunt expuse în tomul al XXXIII-lea din *Concilia generalia*, şi ocupă partea cea mai mare din el.

s'au servit Latinii spre a-şi sprijinì adaosul lor la simbol, n'au rămas fără o combatere clară şi pozitivă din partea lui Marcu. El nimicì cu tărie şi cu linişte toate pretinsele lor dovezi, arătându-le greşelile traducerilor latine din sf. Părinţi, precum şi falsificările, care fură făcute *cu rea credinţă*. In ciuda puţinului sprijin, ce l-a primit din partea lui Visarion şi a lui Isidor, Marcu a fost totdeauna învingător. El făcù o greşală numai la şedinţa a noua, din cauza întorsăturei neaşteptate, ce o luă afacerea.

După şedinţa a şasea, împăratul a băgat din nou de samă, că disputele asupra adaosului la simbol nu vor isbutì la nimic, din pricina orgoliului şi a îndărătniciei Latinilor. El pricepù în sfârşit, că planurile sale cu privire la ajutorul papei contra Turcilor nu vor aveà nici un rezultat; pentru aceea chemă pe episcopii greci, şi, dupăce le-a desfăşurat ideile sale, îi angajă să caute un mijloc de înţelegere. La rândul său, papa, folosindu-se de poziţia dificilă a Grecilor, lipsiţi de ajutor în străinătate, le fixă un termin foarte scurt, pentru a se înţelege cu Latinii, sau atunci să se întoarcă în patria lor. Visarion şi Isidor, cu Grigorie Mamma, duhovnicul împăratului, şi cu oarecari alţii, se ocupară îndată să găsiască formula de înţelegere. Incepând din acest moment, în sânul întrunirilor particulare ale Grecilor, ei luară asupra-şi îndatorirea, pentru a ne exprimà astfel, de a apărà opiniunile Latinilor. Marcu a observat întorsătura rea, ce a luat-o lucrul; el părăsì şedinţele, neîncetând, cu toate acestea, de a face o prea puternică opoziţie prin chiar absenţa sa, ca reprezentant al patriarhului din Antiohia. In urma unor desbateri scurte, s'a convenit să se recunoască Sfântul Duh ca purcezând din Tatăl *prin Fiiul.*

Slabul patriarh Iosif cedă insinuărilor şi stăruinţelor

partidului latinizant. El subscrise noua formulă a dogmei, cerând numai ca Latinii să nu silească pe Greci să admiţă adaosul lor la simbol. Exemplul patriarhului atrase şi pe alţii, singuri cei trei reprezentanţi ai patriarhilor din Răsărit, în fruntea cărora erà invincibilul Marcu, reprezentant al celui din Antiohia, rămaseră neclintiţi. După împăcarea cu privire la dogma despre purcederea Sfântului Duh, Sinodul a început să desbată celelalte trei puncte de divergenţă, care existau între biserici, anume: chestiunile despre primatul papal în biserică, despre azime şi despre momentul consacrării sfintei taine la liturgie, şi în fine despre purgatoriu. Partida latinizantă a Grecilor, puternică ca număr, dupăce trădase dogma fundamentală a ortodoxiei, făceà puţin caz de celelalte. Moartea patriarhului Iosif, care stâmpără aşà de puţin zelul lipsit de prudenţă al partizanilor împăcării, le deslegă definitiv mânile. Concesiile făcute Latinilor urmară iute unele după altele; dogmele ortodoxiei fură trădate una după alta, chiar fără de dispută, în urma singurei arătări a papei, ceeace a produs multă supărare împăratului, care nu pricepù decât acum mărimea sufletului lui Marcu; el se apropie de dânsul şi încercă prin linguşiri şi promisiuni să-i încovoaie cât de puţin puterea morală. El căută într'ânsul sprijin în mijlocul slăbiciunii generale de suflet şi de caracter şi al trădării. Insă adevărul pentru ierarhul Efesului a fost mai presus decât orice, şi el îi rămase credincios. In sfârşit toate deosebirile păreau ca şi când ar fi dispărut, şi actul unirii bisericilor Răsăritului şi ale Apusului fù adoptat. In acest act, Grecii justificau într'un mod indirect adaosul Latinilor la simbolul credinţii; recunoşteau pe papa ca cap al bisericii şi de locţiitor al lui Isus Hristos pe pământ; conform

canoanelor sinoadelor generale; însă cu toate acestea, ei admiteau ca permisă întrebuinţarea azimelor la Euharistie, tot aşa şi purgatorul, în forma, cum îl admiteà atunci biserica latină.[7] Papa nu făcù decât o singură concesie Grecilor, recunoscând ca legitimă întrebuinţarea pânei dospite la euharistie. Impăratul subscrise acest act cel dintâi; alţi Greci urmară exemplul lui. Antonie, mitropolitul din Eraclea, se împotrivì mai multă vreme decât alţii; în sfârşit însă el îngăduì linguşirilor şi ameninţărilor. Marcu a fost singurul, pe lângă carele n'au cutezat să facă nici un fel de încercare, căci tăria lui de convingere erà cunoscută de toată lumea. Aprinşi de mănie asupra lui, Visarion şi Isidor, urzitorii principali ai unirii, înduplecară pe împăratul să alăture la actul unirii excomunicarea acelora, care s'ar opune acestui act, ceeace a respins împăratul, care ştià bine, care e scopul lor.

Apoi, când episcopii greci prezentară solemn papei actul spre subscriere, acesta, caracteriză, în puţine cuvinte, dar în chip expresiv, actul unirii. Neaflând pe acest act semnatura lui Marcu al Efesului, el zise pe faţă înaintea tuturora:

«Noi n'am făcut prin urmare nimica!» Nădăjduind, că va puteà convinge personal pe neclătinabilul ierarh, sau a-l atrage prin ameninţări, papa rugă pe împăratul să i-l trimită. Marcu, într'adevăr, se prezentă înaintea papei. Dupăce l-a încărcat pe venerabilul bătrân cu tot felul de imputări, papa, în calitatea sa de cap al bisericii, recunoscut dejà de Greci, îl ameninţă, că-l va supune pedepselor decretate de sinoadele universale, din cauza împotrivirii lui hotărîrilor lor. Dar curagiosul apărător al ortodoxiei îi răspunse plin de linişte:

---

[7] In acea epocă, Biserica latină erà mult depărtată de exagerările bisericii romane actuale.

«Sinoadele nu osândesc, decât pe aceia, cari se opun bisericii şi se îndărătnicesc într'o opiniune oare-care, ce-i este contrară. In ce mă priveşte, eu nu propoveduesc nici un fel de opiniune personală, eu nu introduc nimic nou în biserică şi nu apăr nici o eroare; ci păstrez doctrina, pe care biserica a primit-o dela Hristos însuşi, pe care ea a păzit-o cu statornicie şi pe care ea o păzeşte până în timpul de faţă. Insaşi biserica romană a păzit această învăţătură în conformitate cu cea a Răsăritului până în momentul desbinării. Această învăţătură, ca şi altădată, a fost totdeauna aprobată de voi, ce e mai mult, adeseori a-ţi lăudat-o în acest sinod. Şi cine va puteà să o critice sau să o condamne? Dacă eu apăr cu toată tăria aceasta învăţătură, şi dacă eu nu vreau să renunţ la ea, cine va îndrăsnì să mă condamne ca eretic? Trebuie, ca insaşi dogma, pe care o mărturisesc să fie condamnată mai întâi de toate. Dar dogma e recunoscută sfântă şi dreaptă de către toată lumea; pentruce aş fi eu demn de osândă?»[8] Papa fu silit să recunoască, că nu erà cu putinţă, nici să convingă, nici să înfricoşeze pe Marcu.

Impăratul, temându-se ca nu cumva acest episcop, din cauza tăriei sale, să sufere oare-care violenţă din partea Latinilor, cari îl declarară atins de alienaţie mentală, îl reţinù aproape de persoana sa şi-l aduse cu dânsul împreună în patria sa, dupăce dispuse să plece cei care luaseră parte la sinod. Ajungând la Constantinopol, el îi propuse scaunul de patriarh; Marcu nu-l primì. Un alt apărător al ortodoxiei, Antonie al Eracleei, care resistase mai mult decât alţii, deşì el a fost în cele din urmă constrâns să subscrie actul, încă nu l-a primit.

---

[8] Istoria sinodului din Florenţa, pag. 179.

La Constantinopol, unde majoritatea clerului şi a poporului se ridicase împotriva unirii, Antonie însuşi se supuse de bunăvoie judecăţii episcopilor, cerând penitenţă pentru subscrierea actului de unire.

Aceeaş căinţă au arătat încă mulţi alţii [9] dintre cei care luaseră parte la sinod. Cu toate acestea Marcu, de teama ca nu cumva unirea dela Florenţa să seducă pe unii, a cerut, că e neapărat de lipsă să scrie pe rând două enciclice tuturor creştinilor, îndrumându-i să respingă aceasta unire, care este o operă contrară lui Dumnezeu şi vechei învăţături a bisericii.[10] Cuvintele şi îndemnurile lui Marcu nu rămaseră fără rezultate. Numărul partisanilor unirii scăzù din ce în ce tot mai mult, şi pe măsură ce disputele lui la sinodul din Florenţa deveniau mai cunoscute, se sporià stima ortodoxilor faţă de el. Toată lumea considerà pe Marcu ca pe un mărturisitor curagios şi neclătit al adevărului, şi, fără dânsul, nu se întreprindeà nici un fel de dispută cu partizanii Latinilor. Marcu avù mângăierea de a întărì în ortodoxie pe unul din învăţăceii şi amicii săi, pe învăţatul Gheorghe Scolariul, care aderase câtva timp la unirea cu Latinii. Intre braţele lui şi-a terminat Marcu sfânta sa vieaţă (cătră anul 1447), lăsându-i cu limbă

---

[9] Printre ei erà eclesiarhul bisericii mari, Syropulos, autorul Istoriei Sinodului din Florenţa.

[10] Aceste două enciclice au fost publicate de Labbe (Act. concil., t. XIII). Scrierile lui Marcu needitate sunt: Scrisoarea cătră Ioan Paleologul, două scrisori cătră preotul George (Scolarul); câteva scrieri polemice, compuse probabil în Italia, cu prilejul petrecerii lui Marcu la sinod, adecă: Capitolele contra Latinilor cù privire la purcederea Sfântului Duh, răspunsurile la întrebările Cardinalilor, soluţia a două cestiuni propuse de împăratul Ioan, un al doilea răspuns Latinilor despre purgatoriu, despre momentul consacrării sfintei taine la liturgiei, etc., Mai departe, el compuse Cestiunile teologice, mărturisirea credinţii în sinodul din Florenţa, patruzeci şi opt capitole contra ereziei lui Acyndin, opt canoane în onoarea Sfintei Fecioare, explicarea rugăciunei domneşti a slujbei dumnezeeşti, etc.

de moarte lui Scolariul grija de-a continuà opera sa pentru apărarea învăţăturii ortodoxe.[11] Gheorghe Scolariul cinstì amintirea lui Marcu cu un panegiric şi rămase întreaga lui vieaţă credincios testamentului maiestrului său.

Lucrările şi ostenelile lui Marcu n'au rămas fără de roade. Trei ani după moartea lui, patriarhii Răsăritului: din Alexandria, din Antiohia şi din Ierusalim, se întruniră la Constantinopol şi condamnară unirea dela Florenţa, depuseră din scaunul Constantinopolei pe patriarhul latinizant, Grigorie Mamma, şi îl înlocuiră cu ortodoxul Atanasie. Curând după aceea, Constantinopolul căzù înaintea armelor lui Mohamet II., însă noul suveran, agreând ca patriarh pe învăţăcelul lui Marcu, Gheorghe Scolariul (mai bine cunoscut sub numele călugăresc de Ghenadie), îşi manifestà în felul acesta antipatia sa faţă de raporturile nouilor săi supuşi cu Roma.

Aşa fel s'a realizat prezicerea papei Eugenie: Unirea dela Florenţa n'a produs nici un fel de isbândă. Marcu al Efesului a fost apărătorul ortodoxiei şi al demnităţii bisericii Răsăritului.

După Dumitru Wassilieff. ***Ilie Beleuţă.***

«Ci măcar şi noi sau înger din cer de vă va binevestì vouă afară de ceeace am binevestit vouă anatema, să fie! Precum am zis mai înainte şi acum iarăş vă zic: oricine de vă va binevestì afară de ceeace aţi luat anatema să fie!»

Ep. c. Galateni 1, 8—9.

---

[11] Dissert. Renaudoti de Geunadio in Biblioth. Fabric., t. X. pag. 349.

Licăriri de românism în vechia biserică a Românilor.[1]

— Epoca tiparelor româneşti din vremea influinţei protestantice. —

După reflexiunile făcute asupra celor mai vechi manuscrise româneşti, trecem acum la cele mai vechi tipare româneşti, purtaţi de acelaş gând, ca din ele să ne încredinţăm despre raportul intim dintre respectivele producte literare de tipar şi dintre vechia biserică românească.

Dacă ne restrîngem la tiparele româneşti contimporane cu influinţa protestantică din Ardeal, o facem aceasta cu intenţiunea, ca mersul evolutiv al simţului românesc, care a prezidat cu lucrările acestea, să-l putem pune în desvoltarea sa organică în faţa celorce le place să afirme, că trezirea şi manifestarea în forme culturale bisericeşti la Români a acestui simţ sunt a se atribuì protestantismului, şi cari se fac a uità cu totul de principiul naţional, înherent organizaţiei şi vieţii bisericeşti a Orientului ortodox.

I.

Dejà în cele premerse am indicat numărul mare al manuscriselor româneşti, cari circulau printre Români înainte de urnirea tiparului românesc şi că din acele producte culturale au încăput în tipare d'abià manuscrise româneşti mai vechi — ori şi traduceri atunci făcute, — cari stăteau în raport direct cu necesităţile liturgice ale bisericii Românilor. Imprejurarea aceasta în sine e suficientă pentru a dovedì, că din care principiu a pornit

[1] Vezi începutul sub acelaş titlu în «Revista Teol.» din 1914 pag. 217 şi urmare.

şi *în al cui* serviciu a căutat tiparul românesc să se pună de loc la începutul urnirii sale.

O altă împrejurare caracteristică este, că celce s'a pus în serviciul propagării primelor tipare româneşti a fost, în jumătatea a doua a veacului XVI, diaconul Coresi din Braşov, care erà ţinut a fi când grec, când slav, pânăce dl Iorga ni-l prezintă ca pe un român neaoş.[1]

Diaconul Coresi, care a stat în serviciul bisericii ortodoxe din Scheii Braşovului, unde se pomenesc în cursul vremii mai mulţi preoţi luminaţi, dintre cari unii chiar colaboratori lui Coresi la traducerea Evangheliei cu învăţătură (tip. în Braşov la 1581), — a fost un cleric român cu foarte multă pricepere, călăuzit de un pronunţat simţ românesc, pe urma cărora ajunge să iniţieze tipărirea de cărţi bisericeşti, cari, după ideia vremii de atunci, reprezentau suprema necesitate culturală.

Incontestabil, că diaconul Coresi, care trăià în Braşovul veacului XVI, stăpânit de Saşii lutherani, a avut cunoştinţă despre pornirea protestantismului german, care cereà afirmarea limbii *poporului* în serviciile bisericeşti, în locul limbilor moarte uzitate până atunci în mod exclusiv în biserica creştină. Totuşi e caracteristic, că dânsul, la inaugurarea operei sale, nu se provoacă într'atâta la uzul altor biserici, cât la autoritatea apostolului Pavel[2] şi la necesităţile de ordin religios şi cultural ale neamului românesc.

Expedientul acesta, prin care Coresi cercà să justifice tipărirea traducerilor, începute dejà de mai înainte de dânsul pentru reromânizarea ritului bisericii sale, este cu atât mai de remarcat, cu cât, pe acelea vremuri pe ţinere morţişe la uzul exclusiv al celor patru limbi

---

[1] Analele istorice ale Acad. Române.
[2] I. Cor. XIV. 19.

canonizate prin praxa bisericească (tetraglosismul: evraic, grec, latin şi slav), marele iniţiator al pentaglosismului — sau al întroducerii în uz bisericesc şi a limbei româneşti — puteà foarte uşor să întimpine opoziţiunea cea mai categorică din partea altor biserici particulare din Orient, în deosebi pe aceea a slavilor, cari, prin eliminarea limbii lor în favorul limbii româneşti, aveau tot dreptul să se simtă jigniţi nu numai în simţul şi ambiţiunea lor naţională, ci mai ales în credinţa lor, că s'ar vătămà o «dogmă», dupăcum se priveà dejà pe atunci tetraglosismul.

Noi remarcasem, în articolul precedent, bilincvismul slavo-român usitat în mod parţial în biserica noastră din Ardeal în veacul al XV-lea. Acum, în veacul al XVI-lea, vedem, că Coresi încearcă să elibereze biserica românească de balastul textului slavon. Pasul acesta, oricât de îndrăzneţ pare a fi, în realitate ni se prezintă a fi de un radicalism destul de atenuat: Coresi nu face *nici o inovaţie* sub raportul principiar al *graiului românesc*, care începuse a se afirmà de mai înainte în cadrele bilincvismului slavo-român, ci opera lui se reduceà la aceea, ca graiul românesc din textele bilincve de până la dânsul să rămână singur, iar textul slavon să se delăture ca unul ce erà neînţeles, în marea masă a credincioşilor români, şi tipărindu-se, ar fi făcut mai costisitoare — dar nu şi mai folositoare — productele de tipar coresian.

Cu deviza aceasta începe Coresi a tipărì la 1560, în Braşov, Evanghelia. Evanghelierul lui Coresi, cum ştim, are în formă unele deosebiri faţă de Evanghelierele de acum. Aceste sunt aranjate după ordinea *timpurilor liturgice*, pe când Evangehlierul lui Coresi ţine la sistemul anticilor codici liturgici, cari urmează a redà în

întregime singuraticele cărţi biblice, dar având indicaţiunile tipiconale: de unde şi până unde, când şi la ce serviciu ortodox oriental este a se cetì respectiva pericopă. Sub acest raport e absolut imposibil de a nu observà identitatea de sistem între Evanghelierul lui Coresi şi între fragmentul manuscris de Apostolier, găsit de dl Iorga, amintit şi de noi în cele premerse. Şi astfel stăm foarte aproape de adevăr cu supoziţiunea noastră, că diaconul Coresi, la tipărirea acestei cărţi liturgice, n'a făcut altceva, decât ceeace s'ar fi putut face şi cu Apostolierul din chestiune, adecă de a-l tipărì în text excluziv românesc, prin simpla abandonare a textului slavon, care începeà a nu mai reprezentà printre români o necesitate sufletească, iar culturală — şi mai puţin.

Mai este de remarcat şi acea împrejurare, că la pasul acesta se decide diaconul Coresi de abia dupăce la 1544 ieşise din tipar în Sibiiu, catehismul luteran. Fără îndoială, catehismul acesta, cu dogme protestante restălmăcite pe româneşte, reprezintà o agresiune la adresa principiilor bisericii ortodoxe a Românilor. Acestei agresiuni nu i-se puteà răspunde mai demn, mai cu efect şi totodată mai la adăpost de învinuiri şi de persecuţii, decât prin tipărirea în româneşte a cărţilor liturgice ortodoxe. Aşà credem, nu greşim, când prin urmare, pe diaconul ortodox şi român Coresi dela 1560 îl considerăm, nu de agent al protestantismului, ci mai vârtos de un propagandist antiprotestantic al bisericii româneşti, care aveà să lupte cu nespus de mari şi multe greutăţi spre a se puteà achità de misiunea sa culturală.

Prefeţele cărţilor bisericeşti, tipărite de însuşi Coresi şi dela dânsul încoace, cuprind material de informaţie suficient, spre a ne face o ideie clară despre mersul evolutiv al simţului cultural românesc, şi despre a-

ceea, că plăsmuitorul şi ocrotitorul acestuia a fost vechia noastră biserică ortodoxă şi nu protestantismul. Protestantismul — ce e drept — a dat şi el naştere la câteva tipare româneşti, cari însă, fiind toate tendenţioase şi uşoare de recunoscut pentru conţinutul lor deosebitor sub raportul dogmatic, nu numai n'au fost îndrăgite, ci au întâmpinat chiar resens la Românii ardeleni, iar dincolo de Carpaţi au fost combătute şi pe cale bisericească şi literară.[1] Noi vom face o excurziune pela amintitele prefeţe,[2] în credinţa, că cuprinsul acelora va contribuì esenţial la deslegarea problemei ce ne-am impus.

II.

Cea dintâi carte românească a diaconului Coresi a fost *Evanghelia dela Braşov*, tipărită la *1560*, căreia i-a urmat —

Psaltirea, tot a lui Coresi, tipărită de-asemenea la *Braşov*, în anul *1570*.

Cărţile acelea nu au predoslovie sau prefeţe. Totuşi scopul tipăririi lor este evident din două împrejurări, cari nu pot fi de loc înţelese rău.

Una este, că ele, în feliul lor de redactare, fiind cărţi liturgice, per eminentiam ale bisericii ortodoxe — şi nici decât încercări de natură academică, cum s'ar zice, sau de propagandă prozelitică — aveau să servească excluziv scopului liturgic al bisericii ortodoxe a Românilor.

---

[1] Am văzut o copie de pe o atare carte tipărită în spirit protestantic. Pasagiile eterodoxe, mai bine zis protestantice, sunt spicuite cu toată preciziunea sub raportul dogmatic şi puse între paranteze, aşa că restul se puteà cetì şi se şi ceteà în biserica respectivă.

[2] Pe baza câtorva tipare vechi, ce-mi stau la dispoziţie, încolo — cu ajutorul Bibliografiei române de I. Bianu şi Hodoş.

Ceealaltă împrejurare — care confirmă cele spuse — este, că însuşi Coresi încearcă a întemeià dreptul limbii româneşti în biserică prin autoritatea apostolului Pavel.[1] De aceea el, la Evanghelierul său şi la două Psaltiri, ce le-a tipărit, zice apriat: «*în sfânta besearică* mai bine e a grăì *cinci cuvinte cu înţeles, decât 10 mii de cuvinte neînţelease în limbă străină*».

Iată-l deci pe diaconul Coresi lucrând şi scriind în adevăratul spirit al bisericii răsăritene, care, cum am văzut, în principiul său extern este biserică naţională.

Intrebarea ar fi acum: dacă îndemnul acesta, de desrobire culturală a bisericii româneşti s'a trezit în sufletul diaconului român Coresi sub influinţa reformei protestante, ori din trebuinţa simţită de sufletul românesc de a lucrà cu tiparul.

Noi suntem de părerea a doua. Întâi de toate, pentru motivul că — cum am văzut[2] — înainte de Coresi dejà existà o traducere a sf. Scripturi, cel puţin în o parte numai, în text slavo-român, şi tot astfel existau şi alte traduceri de cărţi liturgice, aşà că lui Coresi îi rămâneà numai să tipărească texte româneşti cu delăturarea textului paralel slavon; — al doilea: pentrucă dacă Coresi ar fi fost un agent al protestantismului, el ar fi *început* a tipărì producte literare româneşti influinţate de protestantism, şi, mai departe, *ar fi rămas* un agent *consecvent* al protestantismului. In oricare caz, apoi, Coresi ar fi evitat cu multă scrupulozitate cărţile de serviciul dumnezeesc ortodox oriental. Coresi deci a căutat să corăspundă unei necesităţi de cultură religioasă şi românească a vremii sale, când s'a apucat de tipărirea în româneşte a cărţilor liturgice româneşti.

---

[1] I. Corinteni XIV. 19.
[2] «Rev. Teologică» 1914 pag. 217—232.

Prin prisma aceasta se remarchează încă o împrejurare, care confirmă această părere despre opera lui Coresi. Evanghelierul acestuia este redactat — după cum atinserăm mai sus — în forma anticelor lecţionare liturgice, al căror sistem l-am văzut mai sus şi la fragmentele de apostol din veacul al XV-lea, găsite în Ardeal. Deci, nici sub acest raport nu avem de a face cu vr'un sistem nou, care să poată fi suspectat din punctul de vedere al ortodoxiei. Din contră, pentru a verificà pe deplin tipărirea acestor cărţi corăspunzătoare necesităţilor spirituale ale ortodoxiei, tipăritorul Coresi a provăzut Evanghelierul, la sfârşitul cărţii, cu nişte tabele, în cari se arată: la care zi a calendarului oriental, care pericopă sau cetire din sfintele evanghelii este a se cetì, la utrenie şi la sf. liturghie; — iar tabelele acestea consună pe deplin cu tabelele la fel ale evanghelierelor ruseşti — deci ortodoxe — dela finea veacului al XVII-lea şi dela începutul celui al XVIII-lea şi cu ale noastre de azi.

Opera lui Coresi, cum a inaugurat-o dânsul, stă deci justificată din punctul de vedere al ortodoxiei, iar dacă a avut şi cine să-l încurajeze prin cumpărarea tiparelor sale româneşti, e semnul, că printre românii veacului XVI, prinsese rădăcini de-a binele gândul mai uşoarei mântuiri sufleteşti prin prefacerea cultului pe limba poporului. Iar la opera aceasta, Coresi se puteà angajà cu atât mai uşor, cu cât materialul de tipar — texte liturgice traduse în româneşte — aveà destul dejà cel puţin din veacul premergător.

Cumcă la tipărirea cărţilor liturgice s'a avut în cursul timpului în vedere, începând dejà cu Coresi, în cea mai mare măsură principiul şi interesele religioase şi culturale ale Românilor şi ale ortodoxiei şi nu ale protestan-

tismului, se vede nu numai din disparent de micul număr al cărţilor româneşti, cărora să li-se poată atribuì timbrul protestantic, ci mai ales din următoarea împrejurare:

Mai întâi ies din tipar (1560—1570) *Cărţi liturgice româneşti* din cele mai indispensabile, *constituite din Sf. Scriptură*: Evanghelia şi Psaltirea lui Coresi; — apoi *cărţile de învăţătură:* «Evanghelia învăţătoare» (1581) şi altele de mai apoi; — după aceea *traduceri din însaşi Sf. Scriptură:* Palia dela Orăştie (1582) şi cu noul Testament de mai apoi (1648) din Bălgrad. Acestora le urmară *cărţile de organizaţie şi de jurisprudenţă bisericească orientală*: Pravila de Govora (1640), cea dela Iaşi (1646), — şi d'abia mai târziu iese din tipar *cea dintâi liturghie românească*, în Iaşi, la 1679, când ea se aflà dejà în manuscript românesc, încă de mai înainte, dincoace de Carpaţi.

Dacă tiparul vechiu ar fi servit unui principiu protestantic, erà firesc, ca Catehismul protestant dela Sibiiu (1544) să fi fost un început al unei serii *întregi* de cărţi protestantice, tot atât de amplă ca cea a cărţilor ortodoxe ieşite din tipar în o ordine sistematică ca cea de mai sus. De fapt însă, cărţi în spirit protestantic avem puţine şi rămân izolate în mijlocul numărului mare de tipare româneşti liturgice ortodoxe, aşa că absoluta preponderanţă o au cărţile româneşti de o tendenţă pur ortodoxă. Concluzia? — e evidentă: Ortodoxia revenià încetinel, în formele unei vieţi culturale româneşti, la conştiinţa datorinţei sale culturale faţă de neamul românesc.

III.

Pornirea culturală românească a vechii noastre biserici, înaugurată prin Coresi, însă nu a putut ţineà exclusiv linia dreaptă a graiului românesc, înaugurat prin

primul Evanghelier românesc tipărit. Biserica, între binecunoscutele împrejurări politice, create de un stat eterodox şi foarte agresiv, cum erà stăpânia protestantă din Ardeal, a fost silită să balanseze în această privinţă, mai mult ori mai puţin, prin înclinare către *vechiul slavonism.* Iar pricinile acelei balansări pot fi mai multe.

Prima cauză ni se pare a fi, că însaş opera reîntroducerii graiului românesc în biserică, se întemeià pe ideia religioasă, care erà ideia primară şi în acea epocă, şi nu pe ideia naţională, care în accepţiunea sa amplă şi modernă este productul cultural al timpului mai nou. Aceasta înseamnă însă, nu neexistenţa pe atunci a simţului românesc, ci numai subordonarea acestuia în raport cu ideia religioasă. Deci politica culturală de atunci a bisericii noastre a fost subordonată interesului religios al *ortodoxiei* noastre.

Din punctul de vedere al ortodoxiei apoi, Ardealul şi mai ales părţile, pe unde se aflau primele tipare româneşti, stăteau sub o influinţă pronunţată eretică: la Braşov contactul cu Saşii luterani, la Sas-sebeş şi Bălgradul Ardealului — contactul cu calvinii, cari se girau uneori şi de ocrotitori ai acestor tipare, cari nu odată i-au încărcat cu laude pe principii calvini.

Intre atari împrejurări, pururea bisericosul nostru neam din trecut se aflà între două focuri mari: unul al ereticilor luterani şi calvini din Ardeal, iar celălalt al bănuielilor din afară — din partea bisericilor ortodoxe apropiate: românească, rusească şi bulgară — că, prin adoptarea graiului românesc, sprijinit de eretici din *ale lor* consideraţiuni şi scopuri, Românii ar înclinà spre abandonarea ortodoxiei.

Din acest punct de vedere, nici nu e mirare, dacă dejà la 1577 — adecă la 17 ani după editarea primului

evanghelier ortodox *românesc*, sub a cărora durată se puteau colportà bănuieli de abandonare a ortodoxiei — apare Psaltirea *slavo*-română a aceluiaş Coresi.

Cu sistemul acesta bilincv — slavo-român — ne întâlnirăm de altfel şi la textele de Apostol, găsite de dl. Iorga tot în Ardeal, — cu acea deosebire însă, că la psaltirea slavo-română, cele două texte sunt aranjate în columne paralele.

Sistemul acesta bilincv îl vedem şi la alte publicaţii posterioare, şi mi se pare a vedeà în el *o venerabilă reacţie a celor geloşi de conservarea ortodoxiei la Români*, şi nici decât o abandonare a graiului românesc dejà îndrăgit în biserică.

Am puteà zice şi aşà, că temători în faţa primejdiei de a-şi pierde ortodoxia, Românii mai făceau ochi dulci acelor forme vechi şi străine ale slavonismului, şi pentru motivul, că limba slavonă erà *simbolul unui veritabil ortodoxism*, şi totodată erà în evul mediu «legătura vie între toţi creştinii ortodocşi: Românii dela Dunăre şi din Carpaţi, şi Slavii, Bulgarii şi Sârbii din Peninzula Balcanică».[1]

Cumcă Psaltirea slavo-română dela 1577 — care ni-a dat anză la reflexiunile imediat premerse — este un pro-

[1] I. Bianu: Introd. limbii româneşti în biserica Românilor. Pag. 17. E la locul său să adaugem şi aceea, că limba slavonă bisericească, încă de mai nainte, erà un mijloc cultural, adoptat şi de neortodocşi. Regele Matia Corvinul o manuà în graiu viu şi în scris. Dânsul s'a folosit de ea şi în documentul dela 1465, dat Rogusanilor. Chiar de mai înainte de regele Matia, la 1429, regele Sigismund o întrebuinţează în documentul dat mănăstirei Tismen (?) în Banatul Severin, ceeace denotă, că limba aceasta erà nu numai cunoscută, ci chiar şi întrebuinţată în Cancelaria regală ungară din evul mediu. Turcii, după ajungerea în Europa, s'au folosit de asemenea de limba slavonă bisericească ca de o limbă «diplomatică, aş puteà zice: limbă de oficiu», după cum o confirmă aceasta multele documente de ale Sultanilor şi Paşalelor turceşti. *Ios. Lad. Pič: Abstammung der Rumänen*, pag. 134—5.

duct al ortodoxiei *reacţionare* româneşti, se vede din împrejurarea premergătoare ei, că dupăce erezia calvină luase la 1567 hotărîrea solemnă pentru izgonirea de tot a limbii slavone din biserica Românilor, numai ca o demonstraţie poate fi socotit faptul, că Coresi, în Psaltirea sa din 1877, revine la vechia formă bilincvă, slavo-română, consacrată oficial de către ortodoxie încă mai nainte de veacul al XVI-lea.

Prin prizma şicanărilor dela Calvini — şicanări, cari aveau de scop să înlesnească furişarea cât mai uşoară a protestantismului între Români — şi prin psihologia reacţiunei ortodoxe între Români: numai pe această cale se poate explicà în modul cel mai logic revenirea tiparului românesc la bilincvismul slavo-român, uneori chiar şi la excluzivismul slavon, în paguba graiului românesc.

Temeinicia acestei explicaţiuni se vede şi din împrejurarea, că d. ex. Coresi, român şi diacon ortodox, tipărì la 1580, în Sas-sebeş, un Sbornic — Carte de slujbe pentru strană — în text slavon, plângându-se, că în timpurile din urmă, adecă pe vremea sa, a experiat «*din partea popoarălor de altă credinţă*» — în locul prim pot fi înţeleşi acì Saşii luterani şi mai vârtos Maghiarii calvini, ardeleni — «mare cădere şi *mare stricăciune, şi căderea sfintelor biserici*, precum şi împuţinarea dumnezeeştilor cărţi».

Evident, Coresi, — care plecase pe drumul limbii româneşti, cel aspru şi mângăietor pentru Români, dar plin deocamdată de primejdii din punctul de vedere al ortodoxiei, — voià să salveze ortodoxia prin măsura, *acum conservativă*, a slavonismului.

Coresi, acum, se puteà căì, dupăce văzuse roadele greşite, de cari şi el erà vinovat, pentrucă, tipărind, iarăşi în Braşov, la 1564, un Molitvelnic, — tradus de «vr'un

Ungur calvinist, care ştià românește, sau de vr'un Român care știà ungurește,[1] și pe care molitvelnic l-a înzestrat cu o prefață în sens reformatoric — a sprijinit şi el însuşi lăţirea printre Români a ideilor reformatorice.

Fără îndoială, Coresi erà vinovat din acest punct de vedere, dar vinovăția lui a putut să fie mai mult prin scăpare din vedere a principiului ortodoxiei, ori — şi mai probabil — prin sila, cu care va fi fost tratat, mai înainte, la tipărirea acelui molitvelnic. Ba se puteà și aceea, ca altcineva să lucre în sens protestantic în numele și fără de știrea și învoirea lui Coresi.

Altmintrea nu poate aveà înțeles logic revenirea sa, la a. 1577, la sistemul bilincv: slavo-român, al Psaltirei sale; cu atât mai puțin la textuarea exclusiv slavonă a Sbornicului său dela 1580; și și mai puțin ar fi putut, ca în sbornicul acesta să se plângă de devastarea bisericii ortodoxe «din partea popoarălor de altă credință», cari popoare nu puteau fi altele, decât Sașii luterani și Maghiarii calvini.

Coresi se căià, dar târziu numai, când prin vina sa — poate singura vină, că s'a lăsat terorizat în calitatea sa de tipograf — și prin sîlnicia stăpânirii calvinești de stat, prinsese oarecari rădăcini erezia calvină printre Români.

Coresi trebuià, deci, ca la bune prilejuri, să caute a reparà, iarăși prin tipar jignirile aduse ortodoxiei, de cari, poate, și dânsul erà vinovat. De aceea, spre a influință în sensul vechei ortodoxii, se gândește la alte tipare românești corăspunzătoare acelui scop.

Astfel el, Coresi, de loc după tipărirea sbornicului slavon apărător al ortodoxiei, se întovărășește cu Sașii

[1] I. Bianu: o. c. 11.

braşoveni, cari erau luterani şi deci, ca contrari pronunţaţi ai calvinismului unguresc stăpânitor, aveau interesul comun, de a stângenì propaganda calvinismului.

In acest chip, ni se pare, aflăm cea mai nimerită explicaţie la împrejurarea, că primarul oraşului — săsesc şi luteran — al Braşovului îi dă mână de ajutor lui Coresi.

Ajunşi la acest puuct de criză, al ortodoxiei româneşti primejduite chiar şi cu concursul — intenţionat ori de sîlă — al lui Coresi, vom relua firul cărţilor româneşti, cu oarecari referiri explicătoare a raportului dintre graiul românesc şi biserica noastră veche.

IV.

Dupăce, mai sus, am înşirat Evanghelia şi Psaltirea, ambele româneşti, ale lui Coresi, vom trece acum mai departe, pe rând, la celelalte cărţi ale aceluiaş, începând cu:

3. *Evanghelia cu învăţătură*, a lui Coresi, tipărită în Braşov la 1581.

Cartea aceasta este adusă, ca original slavon şi ortodox, din Muntenia. «Lucaciu Hrăjilă» — Luca Hirschel, un sas (?), judeţ al Braşovului, — spune în prefaţă: «o amŭ aflatŭ în ţara rumânească la archimitropolitulu Serafimu în cetate în Trăgovişte... iarâ eu deacâ vâzuiu ce *învăţăturâ dumnezeiascâ şi cu folosŭ sufletului* şi trupului iaste ia, iarâ ***inima mea se îndulcì*** *şi foarté mâ sfătuii cu luminatulŭ mitropolitulŭ marele ghenadie...... noì* o deademu lu coresi diaconulŭ... de o scoase deîn cartea sărbeascâ pre limba rumâneascŭ împreunâ şi *cu preuţii dela beseareca şcheailor*» adeca din Braşov, citadelă şi mai apoi a ortodoxiei.

«Lucaciu Hrăjilă» spune şi scopul, pentru care a

cheltuit şi el cu scoaterea acestei cărţi româneşti: «ca să fie mai lesne şi *mai uşorŭ a ceti şi a înţeleage* pentru oamenii ceìa proşti».

Primarul Braşovului ne pune pe gânduri cu ataşarea sa la opera lui Coresi. «Lucaciu Hrăjilă» ori erà un Român ortodox, dar cu un atare nume, care puteà fi uşor germanizat, eventual erà un Român luteranizat, din care nu se stinsese tot sufletul de odinioară, ori erà un luteran veritabil, gelos de progresele calvinismului maghiar, care ar fi văzut mai bucuros întărindu-se paşnica ortodoxie a Românilor, ca mai puţin primejdioasă luteranilor, decât agresiva propagandă a calvinilor maghiari.

Ori cum ar sta lucrul cu acel judeţ braşovean, rămâne caracteristic, cum de s'a îndulcit inima lui de o carte per eminentiam ortodoxă după folosinţa ei liturgică şi după doctrina, ce o cuprindeà, şi cum de s'a sfătuit el cu un mitropolit ortodox asupra traducerii şi tipăririi unei atari cărţi, care puteà servì în primul loc intereselor ortodoxe româneşti şi numai în al doilea plan — şi d'abià numai indirect — interesului de rivalitate confesională dintre Saşii luterani şi Maghiarii calvini, cari din urmă erau sub raportul religios un duşman comun atât al Saşilor luterani, cât şi al Românilor ortodocşi.

Ori care ar fi părerea asupra lui Coresi şi a operei sale, e în afară de orice îndoială, că cărţile lui, ori cum au fost ele, au adunat sufleteşte, prin vieaţă culturală, pe toţi Românii la olaltă, întemeiând astfel o vieaţă literară comună a tuturor Românilor,[1] *înlăuntrul şi cu concursul bisericii noastre strămoşeşti.*

Protopresb. ***Dr. Gh. Ciuhandu.***

---

[1] N. Iorga: Ist. lit. relig. a Românilor, pag. 84.

Orfanii neamului.

«Cine va primì pe un prunc ca acesta întru numele meu, pe mine mă primeşte.»

Mat. 18, 5.

Poate cunoaşteţi frumosul tablou ce ne înfăţişează pe îngerul păzitor întinzându-şi mâna după un copilaş care aleargă sburdalnic să prindă un fluture, fără să bage de seamă că fluturelul în sboru-i săltăreţ apucase deasupra unei adânci prăpastii. Mâna ocrotitoare a îngerului opreşte pe drăgălaşul copil în clipa când erà să alunece în prăpastie.

Un astfel de înger păzitor al copiilor trebuie să fie fiecare om cu inimă creştinească. Copiii se învrednicesc din partea creştinismului de o preţuire religioasă şi morală, cum n'o mai găsim aiurea. Şi din aceasta străluceşte sublimitatea divină a creştinismului. Dumnezeu e atât de mare încât nu-i impune mărimea omenească, dar cele ce sunt mici şi neînsemnate pe pământ le înalţă şi le face părtaşe măririi sale. E un semn de scădere a simţului creştinesc între oameni, când micul popor al copiilor ei nu-l consideră ca pe o frumoasă grădină a lui Dumnezeu, de care trebuiesc îndepărtate toate ispitele şi răutăţile. Aşa o rătăcire se răsbună amar, căci pe urma seminţii rele ce o arunci astăzi, va sosì secerişul slab din viitor.

Cu câtă dragoste senină şi gingaşă tratează Mântuitorul pe copii! Iată ce ne spune evanghelia: «Şi aduceau la dânsul prunci, ca să se atingă de ei; iar ucenicii certau pe ceice îi aduceau. Iar văzând Isus nu i-a părut bine, şi a zis lor: Lăsaţi pruncii să vină la mine şi nu-i opriţi pe ei, că a unora ca acestora este Împărăţia lui Dumnezeu. Amin zic vouă: Oricine nu

va primì împărăţia lui Dumnezeu ca pruncul, nu va intrà întru ea. Şi luându-i în braţe, şi-a pus mânile peste ei şi i-a binecuvântat pe dânşii» (Marcu 10, 13—16). Şi cu altă ocazie Mântuitorul a prezentat pe copii drept icoană a acelei calităţi sufleteşti, fără de care nimenea nu poate intrà întru împărăţia lui Dumnezeu. Inima copiilor e deschisă şi primitoare pentru toate cele bune; e plină de încredere şi nemuncită de îndoieli; e smerită şi nu cunoaşte deosebirile sociale — ca prinţişorii cari se joacă bucuros şi cu copiii oamenilor săraci; e plină de bucurie şi liberă de griji; e sinceră şi străină de îndărătnicia celor mari; e curată ca apa cea limpede de izvor; e tare în credinţă şi în libertăţile sale nu e încătuşată de multele forme convenţionale ale vieţii. Ei bine, împreunaţi într'o frumoasă armonie aceste însuşiri şi le aplicaţi la raportul sufletului nostru cu Dumnezeu: oare nu formează ele podoaba vieţii adevăratului creştin? De aceea a spus Mântuitorul că, dacă voim să primim împărăţia lui Dumnezeu în inimile noastre, trebuie să fim ca pruncii, iar întru cât ne-am înstrăinat de acest înalt ideal al vieţii, lăsându-ne amăgiţi de ştiinţa cea falsă, de ispitele şi de plăcerile cele păcătoase ale lumii, trebuie să ne «*întoarcem*» (Mat. 18, 3) la bucuria credinţii, la curăţenia şi nevinovăţia proprie inimei de copil.

Mântuitorul consideră pe copiii ca un *sanctuar*, a cărui profanare constitue unul dintre cele mai grele păcate. In legătură cu aceasta a rostit gravele sale cuvinte despre smintele. Iar smintele se pot da copiilor prin exemple rele, prin vorbe urâte, prin fapte imorale şi printr'o educaţie necreştinească. Mai bine să-ţi ciunteşti corpul, zice Domnul, decât să sminteşti un suflet de copil. Cum nici una dintre o sută de oi nu vrei să ţi-se rătăcească, aşa nu este voia lui Dumnezeu «să piară

unul dintr'aceşti mici». Când ne gândim cât s'a păcătuit în această privinţă înainte de răsboiu, ba chiar şi acum în timpul răsboiului, ni se umple sufletul de groază! In loc ca să se întoarcă şi cei mari la nevinovăţia copiilor, n'a fost cruţat nici un mijloc pentru a aruncà pe copii în nenorocirea vinovată a celor mari. Intr'adevăr nici o mare n'ar fi prea adâncă, ca să înghită pe toţi corupătorii tinerimei (Mat. 16, 6)! Din multe părţi se aud plângeri în privinţa purtării tinerimei. Părinţii sunt în răsboiu, învăţătorii în mare parte deasemenea, iar mamele au să îndeplinească ele lucrul bărbaţilor. Cine să poarte grija tinerimei? Toţi cei rămaşi acasă trebuie să se angajeze, fiecare după ale sale puteri, la această lucrare, pentrucă, oricare va fi sfârşitul răsboiului, un lucru e lipede: generaţia viitoare o aşteaptă probleme mari şi sarcini grele. Prin urmare trebuie crescută pentru ele. Viitorul îşi are rădăcinile în prezent. Toată lauda se cuvine acelor preoţi ai noştri, cari s'au simţit obligaţi în conştiinţa lor să substitue pe învăţătorii mobilizaţi. Ochii ageri şi plini de iubire părintească ai preoţimii noastre trebuie să se îndrepte în timpul răsboiului şi spre tineretul care a părăsit băncile şcoalei, dar care n'a intrat în armată. Trebuie aprinsă în inimile tinere flacăra iubirii de Dumnezeu şi a iubirii de neam, pentru a le ferì de alunecare pe cărări rătăcite. La aceste chestiuni vom mai revenì, pentrucă sunt de o arzătoare importanţă şi au laturi asupra cărora răsboiul a aruncat lumină nouă.

*

Dragostea noastră jertfitoare trebuie să se concentreze în aceste timpuri de urgie în mod deosebit asupra copiilor lipsiţi de sprijin părintesc: asupra *orfanilor neamului.* Ne plânge inima de durere când ne gândim că mii, ba zeci şi sute de mii de fraţi de ai noştri au căzut

jertfă nevinovată cumplitului răsboiu, iar copilaşii lor de acasă au rămas lipsiţi de îngrijitorii şi povăţuitorii lor, destui dintre dânşii lipsiţi chiar de pânea cea de toate zilele. Ce se va alege de aceşti copiii, dacă nu li se va venì grabnic într'ajutor? Ce-i aşteaptă în vieaţă?

Din mijlocul acestor griji şi clădită din dragostea tuturor inimilor noastre creştineşti trebuie să se înalţe instituţia de salvare: *orfelinatul.* Răsboiul ne-a dat o lecţie — ce e drept prea durereasă — despre jertfă. Până când mai înainte cu anevoie ne puteam hotărî să jertfim câteva coroane pe altarul celor mai sfinte interese culturale ale noastre, acum am dat totul, ce ni s'a cerut. Jertfe de avere am dat. Jertfe de sânge cu prisosinţă am dat. Dumnezeu, care nici o jertfă nu o lasă neînsoţită de binecuvântările sale, facă să încolţească şi să rodească din jertfele noastre binele cel mare ce-l sperăm pentru neamul nostru! Iar noi toţi să reţinem şi să aplicăm *pentru noi,* învăţătura, că numai prin jertfe se poate asigurà progresul şi viitorul unui popor.

Ocaziunea ni se dă. Miile de glasuri nevinovate ale orfanilor strigă după ajutorul nostru. Inimă de piatră să ai şi totuş trebuie să te înduioşezi gândindu-te la soartea lor. Nu-i destul să ne împlinim datorinţa întinzându-le câte o bucată de pâne celor ce se vor abate pe la casele noastre. Acest fel primitiv de-a împărţi milostenie acum nu ajunge. Micii orfani trebuesc strânşi de pe uliţi, scoşi din braţele mizeriei şi cerşitoriei, adăpostiţi într'un *cămin* şi împărtăşiţi de o astfel de creştere, care să-i pună în situaţia de-a se ajutà ei înşişi în vieaţă şi a fi folositori prin munca lor în sânul neamului întreg. Ei sunt ai noştri, ai tuturora. Prin urmare cu toţii suntem datori să contribuim la ajutorarea şi creşterea lor. Bogaţii au prilejul să-şi arate dărnicia, dar să nu lipsească nici jertfele să-

racilor şi banii văduvelor. Să ne unim cu toţii în dragostea noastră gata spre jertfe, prin care se va ridicà casa de salvare a orfanilor neamului!

Credeam că această dragoste va răsbì deasupra regretabilelor noastre deosebiri confesionale. Dacă n'a avut atâta avânt, atunci şi stând alături, dar însufleţindu-ne de aceleaşi mărețe sentimente, să lucrăm la opera creştinească şi naţională a îngrijirii de orfanii noştri. Spre mare mângăiere ne sunt ştirile despre ajutorul — ridicat deja până acum la o sumă foarte frumoasă — ce s'au grăbit să ni-l întindă fraţii noştri de peste Carpaţi. Ei dovedesc, că durerea noastră e şi durerea lor, şi că inima de frate nu cunoaşte obstacole. Domnul să fie cu dânşii!

*

Orfelinatul e însă numai una dintre modalităţile de ajutorare a orfanilor. Mai sunt şi altele, atât din partea statului, cât şi din partea societăţii. Un mijloc care în cazuri răslețe s'a practicat până acum şi la noi, e creşterea ori chiar adoptarea orfanilor de către familiile lipsite de copii. Apelul în cauza aşezării orfanilor din Jina, pe care l-a adresat publicului d-l *Victor Tordăşianu*, care are multe idei bune şi ştie stăruì pentru realizarea lor, a dat dovezi (vezi: «Telegraful Român» Nr. 2, 1916) că acest mijloc poate fi aplicat cu succes şi ar trebuì aplicat cât mai grabnic faţă de acei orfani, cari *acum*, până ce încă nu există orfelinatul, au urgentă trebuinţă de salvare. In ţările, în cari filantropia organizată se bazează pe experienţele unui trecut îndelungat, mulţi mai preferă educaţia în familii faţă de cea în orfelinate, cu deosebire pentru orfanii de tată. Faţă de aceştia se susţine principiul: copiilor să nu li se iee mamele, mamelor să nu li se iee copiii! Copiii orfani de tată sunt ajutaţi prin aceia că li se dă mamelor ajutor ca să-i poată susţineà şi creşte.

După cum vedem, îngrijirea de orfani prezintă un întreg complex de probleme, atât de ordin material, cât şi pedagogic. Comisiunea aleasă de Consistorul arhidiecezan ca să iee măsurile preparative pentru înfiinţarea orfelinatului ar trebuì să-şi lărgească programul. Cineva, care la tot cazul trebuie să facă parte din acea comisiune, ar trebuì însărcinat să studieze organizarea serviciului caritativ din alte biserici şi la alte popoare. Să ne folosim de experienţele altora pe acest teren, adaptându-le împrejurărilor şi necesităţilor dela noi. O chestiune foarte importantă în legătură cu orfelinatul este găsirea şi pregătirea suficientă a *personalului de serviciu*. Să grijim din bună vreme ca nu cumva din pricina diletantismului nostru să sufere o întreprindere atât de măreaţă şi necesară. Dar lucrul cel mai arzător de care trebuie să grijim deocamdată e, ca colecta pentru orfelinat să dee rezultatele cele mai bune.

Gândeşte-te, iubite cetitorule, că astăzi, în ziua când ceteşti aceste şire ai fi învrednicit de fericirea, de care a fost împărtăşit Zacheu, ca să primeşti pe Domnul ca oaspe sub acopereremântul casei tale. O ce fericire nespusă! Mântuitorul ni-a făcut şi nouă posibilă această fericire. Intru atâta s'a identificat cu pruncii nevinovaţi, încât a zis: «cine va primì pe un prunc ca acesta întru numele meu, *pe mine mă primeşte*». Gândeşte-te că Domnul Hristos umblă pe la noi prin ţară, în chipul miilor de copilaşi rămaşi orfani pe urma cumplitului răsboiu. Vrei să-l primeşti? Atunci fă, în numele Lui, în duhul Lui, tot ceeace îţi este ţie posibil pentru adăpostirea şi creşterea bună a micilor orfani ai neamului nostru!

Dr. Nicolae Bălan.

Predică la Dumineca Vameşului şi Fariseului.

Zic vouă: S'a pogorît acesta mai îndreptat la casa sa, decât acela. *Luca*, 18, 14.

Iubiţi fii!

Cosaşul, se ştie, înainte de a sosì vremea ierbii, îşi cumpără coasă, bătele, îşi face furcă, greblă şi toate uneltele trebuincioase la strângerea fânului. Uneltele le direge, ascute, ţine gata de lucru. Sosind vremea, fără nici o piedecă, se aşterne pe lucru. Harul lui Dumnezeu îi mai trebuie şi zel de muncă — celelalte cu mare zor merg înainte. Ca cosaşul face plugarul bun, ca plugarul secerătorul, îmblătitorul...

La oameni ca aceştia se umplu jitniţele, aceştia au toate dulceţile pământului. Sate împopulate, feţe vesele, vieaţă înfloritoare în toate părţile, unde sunt oamenii harnici. Nemulţămirile, tânguirile, de greul vieţii îşi iau remas bun dela satele sârguitoare.

Vai însă celuice abià în oara din urmă se trezeşte. Vai celuice numai când alţii sunt în toiul aratului îşi aduce aminte, că i-ar trebuì boi şi plug, că ar fi vremea să iasă la câmp. Astfel de plugar nu că nu e chivernisitor, nu că nu câştigă nimic la casă, dar de-a dreptul este mânătorul casei sale. Casa acestuia pururea va fi casa săraciei şi masa lui masa flămânzilor. Mai bine nu s'ar fi născut omul acela, decât să fie pricinuitorul peirei căsenilor săi.

Pricepeţi din aceste, cred, foloasele hărniciei şi prevederei în ale economiei. In privinţa trebuinţei de a fi harnici lucrători, nici vă pot spune ceva mai bun, decât să vă trimit la cuvintele înţeleptului din Scriptură care zice: *«Puţin să dormi şi puţin să şezi şi puţin să dormitezi, şi puţin să-ţi îmbrăţişezi cu mânile pieptul, că îţi va venì ţie ca un călător rău sărăcia şi lipsa ca un bun alergător, iară de nu vei fi leneş, venì-va ca un izvor secerişul tău şi sărăcia ca un călător rău va fugì dela tine.* (Pilde 6, 10—12).

. . . .

Iubiţilor! Dacă scopul cuvântărei mele ar fi numai îndemnul la agonisirea hranei trupeşti, cu punerea înainte a cu-

vintelor înţeleptului, aş fi terminat cuvântarea. Este însă şi altă hrană... hrană cu mult mai înaltă şi folositoare omului, hrană ce satură şi trupul şi sufletul nostru, hrană care dacă o luăm ne simţim întineriţi, mai puternici, un fior sfânt străbate parcă prin toate încheieturile noastre, şi de am fi cât de bolnavi, cât de flămânzi — după primirea ei ne trec toate durerile, toate năcazurile... Hrana aceasta minunată ne învaţă a o câştigă şi ţineà Evanghelia zilei de astăzi. De aceea tot în vremea ce la câştigarea hranei trupeşti v'am îndemnat, datorinţă am a propovedui şi bunătăţile hranei celei minunate din Evangelie.

Mai bine vă dumeriţi însă din cazul dat, de aceea îl povestesc aci.

Erà un om. Omul erà foarte bogat. Cum nu, când meseria lui erà, vămăluitul! E zisa, că cine cu ce umblă, aceea se lipeşte de el. Acesta umblà cu banii ce-i strângeà dela oameni. De sine înţeles, că dela nime n'a luat mai puţin ca ce se cădeà. Lacom a fost, ca ori cine în starea lui. A încasat deci bani preste bani şi a grămădit averi preste averi. Nici dânsul nu ştià ce are la casă — atât de mare erà dealul averilor. Lumea, cum judecăm şi noi când e vorba de bogătani, îl ţineà foarte fericit. Şi ca şi noi, mulţi dintre contimporani îi vor fi pizmuit fericirea, că e stăpân al averilor aşa mari... Astfel judecau alţii, dar Vameşul - numele vine dela meserie — ştià că nu-i fericit. Averi aveà, nu-i vorbă, dar pe suflet zăceau nedreptăţile, lăcomiile fără de sfârşit, apăsările de tot felul la câştigarea averilor. Dela câte văduve nu va fi luat bucătura din urmă; pe câţi căzuţi în cleştele sale, nu i va fi trimis cu uzurăriile în gura morţii!... Vameşii de regulă storc şi sângele din jertfa lor. Meseria aduce cu sine, să fie tari la cerbice.... Cu bogăţia deodată s'au grămădit deci şi fărădelegile... ce conştiinţa trează a Vameşului nu le mai încăpeà... trebuià ori să le descarce cumva, ori să crape. A încercat mijlocul dintâi. S'a dus la biserică, a căzut în genunchi şi cu faţa la pământ. Groaza păcatelor celor multe l-a făcut atât de fricos, că nu îndrăznià a privi cu ochii la cer. Nici vorbe multe nu puteà grăi de groaza păcatelor. Toată ruga lui constà din 5 vorbe: *Dumnezeule! fii milostiv mie păcătosului!* Ruga scurtă cum erà, o rosteà cu atâta ferbinţeală că emoţia se auzeà departe. În momentele de emoţie n'a

văzut pe nime şi nici prin sufletul lui alt gând n'a trecut, decât gândul, că e păcătos. Tot sufletul, tot cugetul, toată vârtutea şi-a îndreptat-o la Dumnezeu, cerând a-i descărcà povara păcatelor, a-i uşurà inima.

Fără să ştie poate în acele momente, a împlinit Vameşul cuvintele lui Hristos ce zice: «Iară când vă rugaţi, nu grăiţi multe ca păgânii, că le pare că întru multă voiba lor se vor auzì». (Mat. 6, 7), şi altele: «Când te rogi nu fi ca făţarnicii, că iubesc în adunări şi în unghiurile uliţelor să se roage, *ca să se arete oamenilor*» (Mat. 6, 5). «Tu când te rogi intră în cămara ta» (te adânceşte în rugăciune) (Mat. 6, 6)... De aceea rugăciunea a corespuns deplin *duhului* şi a străbătut ceriurile. Dumnezeu a auzit-o, a uşurat conştiinţa păcătosului, l-a iertat şi primit în şirul fiilor săi adevăraţi, căci zice: *S'a pogorît acesta îndreptat la casa sa!* Că ruga sa scurtă şi adâncită şi îndoirea inimei înaintea milostivului Dumnezeu a adus vameşului vindecarea, se vede de acolo, că Fariseul, care şi el s'a rugat alăturea cu Vameşul, n'a ieşit din biserică îndreptat etc. De ce? N'a eşit îndreptat, pentrucă vorbele sale erau curată făţărnicie şi lipsite de evlavie!

Iubiţilor! A avut, cum vedeţi, multe comori Vameşul. Nici se puteà să nu fie bogăţie, când nici el nu-şi ştià numerà banii ce-i aveà îngrămădiţi prin toate unghiurile. Dacă totuş ar fi întrebat cineva în momentul acela pe Vameş: Pare-i-se mai de preţ bogăţia grămezilor sale de aur, ori liniştea dobândită în biserică prin descărcarea conştiinţei? — nici pe un moment n'ar fi întârziat cu răspunsul; sus şi tare ar fi declarat numai decât: *Toată averea mea nimica este lângă bunătatea, ce am primit-o astăzi! Numai în clipa de faţă am devenit adevărat bogat!*

Şi răspunsul curatul adevăr îl cuprinde.... Se spune, că cineva în vechime invidià pe un anumit Damocle, că toată ziua stă pe tron de rege, împarte porunci şi încassează laude dela supuşi. I-a zis deci regelui: «Mi-ar plăceà mult şi aş fi fericit să te pot înlocuì barem pe o zi!» S'a făcut tocmeala. Servitorul a ajuns pe tron şi împărţeà porunci. Dar împărţit-a ziua întreagă? Nu! De-asupra capului său, acăţată în un fir de păr atârnà o sabie... în tot momentul să cadă şi să-i crepe capul... Văzând-o de grab s'a coborât zicând: «Nu-mi trebuie tronul,

prea multe griji are...!» Şi iată aşa e bogăţia. Dacă celce o are, are şi câte o sabie damocleană şi nu caută să-şi îmbogăţească cu virtuţi sufletul şi să-l uşureze de păcate cu căinţă — cu toată bogăţia e cel mai nefericit om; şi de altă parte fericit este cel cu «inima curată», deşi nu are poate altă avere.

Urmează de aci: Ţinta noastră a tuturor trebuie să fie o urmare a pildei din Evangelia de astăzi: anume: *Alăturea de truda câştigării traiului de toate zilele, să nu încetăm a agonisi sufletului nostru linişte, care e comoară de cel mai mare preţ în această lume.* Scaunul, pe care tronează liniştea e dreptatea. Celce umblă drept, umblă cu *nădejde*, zice Înţeleptul (Pilde 10, 9). Binecuvântarea Domnului pe capul dreptului, aceasta îl *îmbogăţeşte*, şi nu se va adauge lui *întristare* (Idem 10, 22). Dreptatea să o şi căutăm, de strâmbătate să fugim. Ştiu, că e greu a ocoli strâmbătatea mai ales astăzi, când toată lumea trăeşte cumpărând şi vânzând ca într'un bâlciu. De atâtea ori primim şi dăm bani, că uneori ni se strecoară printre degete şi înşelăciunea. Bogatul ca şi muncitorul amândoi pot comite strâmbătate. (Cine se naşte să nu aibă păcat?!) Unde însă rîvna este a nu sluji păcatului, se poate îndrepta strâmbătatea. N'avem decât să căutăm persoane nedreptăţite, săraci şi mişei, biserici, şcoale şi facem milostenie. *Iar peste toate ca cel din urmă remediu, să ne întoarcem la sfântul altar, acolo să cercăm alinarea nedreptăţii noatre.* Zice tot Înţeleptul: «Fericit este bărbatul ce mă ascultă, şi omul care va păzi căile mele, şi *priveghiază la uşile mele pururea şi păzeşte pragurile uşilor mele.* (Pilde 8, 34).

Nu ceice cad în păcate, sunt urgisiţii de Dumnezeu. Pilda vameşului dă dovadă. Urgisiţi înaintea lui Dumnezeu sunt ceice *dorm*, adecă continuă a rămânea în păcate. Contra duhului, contra credinţei greşesc ei. Şi păcatele de felul acesta sunt cele mai grele. Este scris: Tot păcatul şi hula se va ierta oamenilor, iară hula, carea este asupra Duhului, nu se va ierta oamenilor. Şi oricine va zice cuvânt împotriva Fiului omenesc se va ierta lui, iară celece va zice împotriva Duhului sfânt, nu se va ierta nici în acest veac, nici în celce va să fie (Mat. 12, 31—32).

Să ne ferim deci cu totdinadinsul de îndărătnicirea în păcat, ca de cea mai mare călcare de lege.. şi să luăm calea

căinţei, care sufletului asigură vecinicia, iar nouă celorce suntem încă în vieaţă ne împrumută traiu liniştit, fără griji!..

. . . .

. . . .

Iubiţilor! Din Dumineca aceasta şi-a luat începutul şi prin toate Duminecile până la Sf. Paşti se cântă cântarea ce începe: Uşile pocăinţei deschide nouă. Atât această cântare, cât şi cele ce perondează de aci încolo, vor fi pline de evlavie, pătrunzătoare până la rărunchi. De ce a întocmit aceste biserica? Vrea să ne arete, că de astăzi încolo urmează pentru creştini *zile de înălţare sufletească*, zile, *în cari se poate şi trebue să se apropie de Dumnezeu, care este izvorul mângăierii omeneşti.* Să venim prin urmare în număr tot mai mare la biserică, să plecăm inimele şi genunchele, ca Vameşul, în faţa Celuice în mâna sa ţine soartea noastră, să-l rugăm tot mai ferbinte spre a ne dà mângăierea. *Fericite sunt slugile acelea pe care venind Domnul, le va aflà priveghind* (Luca 12, 37). Amin!

Vasile Gan
protopop.

Pilde şi asemănări.

„Veniţi!" Când cete mari (caravane) de călători trec peste întinsele pustiuri aşternute cu nisip, trimit în toate părţile cercetaşi, ca să găsească izvoare cu apă răcoritoare. Cel ce a dat mai întâiu de un astfel de izvor, strigă cu glas puternic soţului care e mai aproape de dânsul: «Veniţi!» — acesta dă strigătul de chemare mai departe, şi aşa trece din gură în gură până ce l'au auzit toţi, şi apoi se adună ca să-şi stâmpere setea la izvor.

Aşa trebue să facem şi noi creştinii. Noi am auzit vestea cea bună, solia cea mântuitoarea despre Domnul nostru Isus Hristos, care a pironit păcatele noastre pe cruce. Noi am găsit izvorul cel cu apă vie, de aceea trebue să chemăm şi pe fraţii noştrii, zicându-le: «Veniţi!»

«Veniţi la mine toţi cei osteniţi şi însărcinaţi, şi eu vă voiu odihni pe voi» (Mat. 11, 28). Dela Domnul iese strigătul «Veniţi!» El zice «Veniţi la mine», adecă nu la vre-o făptură, ori la vre-o învăţătură omenească, ci la Domnul suntem chemaţi.

Chemarea aceasta se îndreaptă către toţi oamenii. Toţi trebue să se apropie de Domnul, căci toţi sunt osteniţi şi însărcinăţi, iar sarcina cea mai grea a tuturora este păcatul. «Şi veniţi să ne întrebăm, zice Domnul: şi de vor fi păcatele voastre ca mohorâciunea, ca zăpada le voiu albì, iar de vor fi ca roşala, ca lâna le voiu albì» (Isaia 1, 18).

Toţi să luăm jugul Lui asupra noastră, toţi să păşim pe urmele Lui şi să ascultăm de poruncile Lui. Atunci ne vom împărtăşi de făgăduinţa ce ne a dat-o, că: «Eu vă voiu odihnì pe voi... şi veţi aflà odihnă sufletelor voastre» (Mat. 11, 28—29).

Domnul a zis: «De însătoşază cineva, să vie la mine şi să bea» (Ioan 7, 37), iar lui Zacheiu i-a spus: «Grăbeşte de te pogoară, că astăzi în casa ta mi-se cade să rămâi» (Luca 19, 5).

Duhul Domnului strigă prin glasul proorocului: «O voi toţi cei însetaţi, veniţi la apă, şi câţi nu aveţi argint, veniţi, cumpăraţi şi mâncaţi. Da, veniţi, cumpăraţi vin şi lapte fără de argint şi fără de preţ» (Isaia 55, 1).

Mântuitorul nostru zice: «Eu sunt pânea vieţii; cela ce vine către mine, nu va flămânzì şi cela ce crede întru mine, nu va însetà nici odată» şi «Pe cela ce vine către mine nu-l voiu scoate afară» (Ioan 6, 35—37).

Domnul cel înălţat, din mărirea ceriului zice: «Şi duhul şi mireasa zice: vino. Şi cel ce aude să zică: vino. Şi cel însetat să vie. Şi cel ce voieşte, ia apa vieţii în dar» (Apocal. 22, 17).

Când Filip a găsit pe Domnul, a zis: «Vino şi vezi» (Ioan 1, 46). Femeia Samariteană a chemat pe cei din satul ei: «Veniţi de vedeţi om, care mi-a spus mie toate câte am făcut; nu cumva acesta este Hristos?» (Ioan 4, 29).

Veniţi! «Pe voi o oamenilor vă rog şi glasul meu se îndreaptă către fii oamenilor» (Pilde 8, 4)

Vino, tu păcătosule! «Acesta pe păcătoşi primeşte» (Luca 15, 2).

Vino, tu cel pierdut! «Că a venit Fiul omului să caute şi să mântuească pe cel pierdut» (Luca 19, 10).

Vino, tu cel care ai lipsă de multe! «Fie ţie precum voieşti» (Mat. 15, 28).

Vino, tu cel întristat! Cel ce a luat asupra Sa durerile noastre îţi zice: «Nu plânge».

«Veniţi, că totul e gătit!» Veniţi fără zăbavă! Veniţi la Hristos Mântuitorul! Veniţi!

*

Ţineţi ziua Duminecii! Au fost odată şapte surori, cari trăiau împreună în casa ce le rămăsese moştenire dela părinţi. Şase dintre ele mergeau la lucru, iar a şaptea grijeà de ale casei. Când cele şase surori se întorceau obosite dela lucru, găseau casa curăţită, luminată şi toate în cea mai bună rânduială. Ele se bucurau şi lăudau pe sora lor cea de-a şaptea. Aşà a trecut o bucată de vreme, până ce una dintre surori, vrând să se arate mai înţeleaptă decât celealalte, începù să batjocorească pe sora cea de-a şaptea, zicând că-i o leneşă şi o pierde vară, fiindcă nu merge şi ea în rând cu celealalte la lucru. Vorba rea, spusă şi azi şi mâne, a intrat dela o vreme şi în urechile celoralalte surori, încàt într'o zi au silit pe sora care rămâneà acasă să meargă şi ea la lucru. Când s'au întors sara acasă, au găsit casa nemăturată, neluminată, masa neaşternută, nimic gata de mâncare şi nici o fiinţă care să le întimpine cu faţa veselă şi cu vorbe bune. Numai acum văzură ele ce nebunie au făcut şi se simţiră şi mai nenorocite şi părăsite ca mai înainte. De atunci încolo au lăsat pe sora lor cea de-a şaptea iarăşi acasă, şi aşà s'a întors de nou bucuria în casa lor.

Aşà este şi Dumineca între celealalte surori ale ei: ea este ziua care dă lumină, căldură şi binecuvântare celoralalte zile de peste săptămână. Numai acel om şi numai acel popor, care cinsteşte ziua Domnului cum se cuvine, cercetând sfânta slujbă din biserică, petrecând în rugăciuni şi în gânduri cucernice, numai acela are bucurie de vieaţă şi spor la lucru în celealalte zile de peste săptămână.

*

Ucide răul până ce-i mic! La un părinte bisericesc, cunoscut ca om foarte evlavios şi înţelept, au venit doi tineri şi i-au pus următoarea întrebare: «Părinte, te rugăm să ne înveţi, ce să facem ca să ucidem poftele cele rele din lăuntrul nostru şi să ne scăpăm de obiceiurile cele păcătoase?»

Bătrânul zise unuia dintre tineri: «Scoate din pământ acest stejărel!» Tinărul l-a putut smulge uşor cu o mână, căci stejărelul erà mic.

«Smulge din pământ şi pe celalalt!» — zise bătrânul. Şi pe acesta l-a putut smulge tinărul, dar numai cu o oarecare încordare, căci stejărelul era mai înalt şi mai puternic decât cel dintâi.

«Smulge acum şi pe cestalalt!» — zise a treia oară bătrânul, arătând cu mâna spre un stejărel de înălţimea unui om şi care aveà rădăcini destul de puternic înfipte în pâmânt. Tinărul s'a încordat toate puterile, ba a chemat într'ajutor şi pe fratele său, dar n'au fost în stare să smulgă din pământ stejărelul.

«Vedeţi, dragilor mei» — le vorbì bătrânul — «patimile şi deprinderile cele rele se aseamănă cu aceşti pomişori. Până ce sunt încă mici şi puţin înrădăcinate, omul cu voinţă tare le poate smulge din inimă, dar dacă au avut vreme să se înrădăcineze şi să crească mari, e greu de tot să te scapi de ele. Luptaţi-vă deci de cu bună vreme împotriva patimilor şi a deprinderilor celor rele şi nu le lăsaţi să prindă rădăcini în inimile voastre. Ucideţi răul până ce-i mic!»

*

„Ispitiţi Scripturile!“ O legendă veche ne spune că, pe când zăceà Adam pe patul de moarte, a trimis pe Sit la poarta raiului ca să-i aducă un rod din pomul vieţii. Cheruvimul care erà la poarta raiului a spus că nu are voie să dee nimănui roade din pomul vieţii, dar mişcat de nevinovata cerere a copilului i-a dat câteva frunze de pe pomul vieţii. Când i-le-a adus lui Adam şi acesta a simţit miros din raiu, i-s'a luminat toată faţa ca de o rază de nădejde şi apoi a murit mângăiat. Aşà sunt şi frunzele Bibliei: frunze de pe pomul vieţii, cari au miros din raiu, din patria vieţii celei adevărate şi veşnice. Deci să cetim în sfta Scriptură cuvintele vieţii celei de veci!

N. B.

Mişcarea literară.

Mamă şi fiu. Traducere de *I. Mihălcescu.* Bucureşti. Preţul: 70 bani.

Contrarii credinţei au înţeles de mult timp ce mijloc potrivit, pentru ca să facă curs printre oameni ideilor lor scrintite, sunt scrierile de literatură frumoasă. Prin schiţe şi nuvele răspândite prin presa zilnică şi prin revistele literare, prin drame şi romane, ei pun în vânzare multă otravă sufletească pe piaţa largă a publicităţii. Să nu credem, că clasa intelectualilor noştri e ferită de această otravă. Scriitorul acestor rânduri a văzut foiletoane tăiate din ziare budapestane circulând din mână în mână printre intelectuali din familii româneşti de seamă. Cum educaţia religioasă a celor cari arată interes faţă de o asemenea lectură e şubredă, uşor primesc în sufletele lor tot felul de idei, prin cari se înstrăinează rând pe rând de credinţa şi biserica noastră.

Acest rău nu-l putem combate, decât prin o bună literatură de propagandă religioasă, care prin o formă frumoasă, să facă să se strecoare în suflete învăţăturile creştineşti. Graţie unor harnici traducători, avem un început destul de bun pe terenul acesta. Cu o seamă de scrieri literare cu colorit religios ne-am ocupat în Nr. 2 din anul 1911 a acestei reviste. De atunci au mai apărut câteva scrieri de acelaş fel datorite zelului alor doi ierarhi din biserica României. P. S. Sa păr. episcop Nicodem al Huşilor ni-a dat în traducere frumoasă o scriere a lui Petrov «*Un păstor model*», iar din peana P. S. Sale păr. arhiereu Antim dela Iaşi avem câteva povestiri foarte atrăgătoare.

Literatura de acest fel s'a sporit în timpul din urmă încă cu o publicaţie, pe care o recomandăm cetitorilor noştri cu deosebită bucurie. E cea anunţată în fruntea acestor şire şi datorită d-lui profesor dela facultatea teologică din Bucureşti Dr. I. Mihălcescu. Teza acestui captivant şi educativ roman e, că prin suferinţe omul poate ajunge la credinţă, iar credinţa e lumina sufletului şi a vieţii. Traducerea e din nemţeşte şi e ţinută într'o limpede şi frumoasă limbă românească. E una din

cele mai potrivite lecturi în această vreme, când sufletele noastre sunt copleşite de suferinţe pe urma ravagiilor produse de înfricoşatul răsboiu. (Se poate comandà prin librăria Krafft din Sibiiu). *N. B.*

*

„Veniţi după mine!“ — „Eu sunt!“ sau Glasul Domnului Hristos în bucuriile şi suferinţele din vieaţa noastră, de *preotul N. Runceanu.* Bucureşti, 1915. E o broşurică de cuprins religios, în care se tâlcuesc cuvintele Mântuitorului puse în fruntea broşurei. Intâiul, e cuvântul de chemare adresat pescarilor de pe Marea Galileii, ca să-i urmeze, şi îi va face pescuitori de oameni. Atunci a fost cuvântul de chemare la ucenicie, iară de atunci a rămas cuvânt, ce cheamă pe toţi creştinii a urmà Domnului, pentru a-şi dobândì mântuirea sufletului. Fiecare după felul slujbei şi al ocupaţiunii sale are o chiemare aici pe pământ, ca şi pescarii, se cuvine însă a urma pildei acelora, cari la glasul Domnului şi-au lăsat mrejile, pentru a-i urmà. Nouă nu ni se cere a ne lăpădà cu totul de rosturile lumeşti pe cari le avem, ci ni se cere ca acelea să le întocmim aşà fel, ca să dovedească că am înţeles şi ne încredem deplin în Celce a spus despre sine «eu sunt calea, adevărul şi vieaţa» şi al cărui glas se desluşeşte tot aşà de luminat în vremea de azi în glasul de chemare al Bisericei Sale, precum şi în mulţimea de împrejurări şi lucruri fericite ori nenorocite, ce ne împrejmuesc, şi pe cari cercând să le pătrundem şi înţelegem, vom găsì că în toate e vocea Celuia-ce a spus: «Pe celce vine la mine, nu-l voi scoate afară deşert».

Al doilea, «eu sunt, nu vă temeţi!» e cuvântul de îmbărbătare al Mântuitorului cătră apostolii primejduiţi de valurile mării înălţate de vifor. Acelaş glas de îmbărbătare îndeamnă la încredere în Domnul în mijlocul furtunilor vieţii pe ceice îi urmează cu credinţă. Domnul a făgăduit să ne scape de furtună, dar nu de a o împedecà să nu o întâlnim. Nu putem fi scutiţi de încercări, de dureri, năcazuri, amărăciuni şi suferinţe, ele sunt probele pentru a dovedì credinţa şi alipirea noastră cătră Părintele ceresc, care însă nu uită pe fii săi, mai ales în grelele zile de încercare, cari sunt chiar necesare omului, ca şi doctoriile, oricât de amare, pe cari tata le dă fiului său bolnav,

pentru a-l scăpà de primejdia morţii. Focul suferinţelor departe de a ne mistuì, ci mai mult ne apropie de izvorul vieţii, căci ca şi apostolilor săi Mântuitorul ne întinde mâna, ne strigă: «nu te teme, Eu sunt», şi te voiu scăpà. De sigur pentru întărirea acestei nădejdi se cere omului credinţă, credinţă tare, credinţă vie, dovedită în fapte... Această a doua parte e o prelucrare după Newman Hall. Broşura conţine o lectură bună, potrivită a întărì sufletele amărâte pe urma grelelor încercări, de cari avem parte în aceste vremuri cumplite. Se poate comandà dela librăria Krafft din Sibiiu. *P. M.*

*

x **Trei scrisori către soldaţi** de preotul *George Navrea*, Arad 1916. Astăzi, când e atât de seracă la noi literatura menită să dea razim, îndemn şi întărire sufletească iubiţilor noştri eroi de pe câmpul de luptă, orice încercare în direcţia aceasta — fie ea cât de modestă — e bine venită. De aceea nepretenţioasa broşură a preotului G. Navrea nu e o lucrare de prisos.

Cărticica conţine trei scrisori, scrise în formă de răspuns la răvaşul fictiv al unui soldat, căruia abià înfricoşatul răsboiu a fost în stare să-i arete «calea vieţii». Miezul epistolei dintâiu l-am puteà concentrà în eternul adevăr biblic: «căci prin foc se vor lămurì toate»... Sufletele se purifică prin năcazuri ca aurul prin foc. A doua conţine Simbolul credinţei amplificat şi desvoltat cu destulă claritate şi preciziune. Măduva celei de a treia o formează expunerea pe scurt a celor 10 porunci. Urmează îndemnuri spre credinţă vie — nu cumva sentimentul religios, deşteptat de asprimea zilelor noastre să rămână un fel de «Timor fecit deos». Cele 24 pagini sunt scrise cu duh şi dragoste.

*

Oaspele blăstămat de *D. I. Cornilescu*. Bucureşti. — O carte pentru ceice — nu o vor cetì. Subiectul ei... l-aţi gâcit: detestabilele efecte ale beţiei. Lipsa «interesantului» în povestire o compenzează căldura şi sinceritatea expunerii. Mai mult: Întâlneşti momente, cari te emoţionează... Cartea e lipsită de răceala «moralistului» teoretic, căci subietul e concretizat într'o istorioară, care desvoaltă tema din cugetarea lui Iorga: Omul beţiv îşi omoară mai întâi năcazurile, apoi vieaţa.

In limba traducerii nu se obsearvă obicinuitul «artificial» şi fraze «trase de păr». De aceea broşura se ceteşte uşor.

*

N. C.

Istorioare biblice pentru elevii şcoalelor gr.-or. române, de *Nicolae Crişmariu.* Ediţia V. Caransebeş 1914. Preţul 45 fileri pag. 103.

Catehizaţia în şcoalele noastre, în felul cum s'a făcut până acum, nu dă roadele pe cari le dorim. Cauza în parte e a se căutà şi în lipsă de manuale corespunzătoare.

Manualul de faţă cuprinde material din istorioarele biblice pentru clasele II, III şi IV ale şcoalelor elementare şi poate fi folosit cu multă uşurinţă şi cu rezultat de cătră celce cunoaşte scopul şi întocmirea planului de învăţământ din 1911. Folosirea lui ar devenì şi mai practică, dacă s'ar marcà întrânsul împărţirea, gruparea materialului după clase. Astfel unităţile metodice s'ar puteà deosebì mai cu înlesnire şi s'ar puteà împărţì materialul sub raportul duratei predării diferitelor unităţi metodice.

Şi aşà cum este manualul e de o valoare recunoscută şi prin aprobarea lui din partea veneratelor Consistorii, din Caransebeş, Arad şi Oradea-mare. Se poate procurà dela librăriile diecezane din Arad şi Caransebeş.

Istorioare bisericeşti pentru elevii de V-a şi VI-a clasă a şcoalelor elementare gr.-or. române, de *Nicolae Crişmariu,* Caransebeş. 1914 Ediţia III. Preţul 40 fileri, pag. 72.

Manualul acesta e de o valoare practică mai mare ca manualul: «Istorioare Biblice». Acest fapt rezultă din împrejurarea, că nu se iveşte nici o greutate la împărţirea materialului după clase, pentrucă planul de învăţământ împarte materialul întreg al istoriei bisericeşti universale aşà, ca el să fie predat în clasa V. Iar pentru clasa a VI-a planul de învăţământ prescrie Istoria specială a bisericii române. Manuarea cărţii deci nu cauzează nici o greutate, căci însaş e împărţită în două părţi, conţinând partea primă materialul pentru clasa V şi partea doua materialul clasei a VI-a, adecă istoria specială a bisericii române.

O mică observare e a se face şi aici la partea primă, din care lipseşte cu desăvârşire chiar şi menţionarea părintelui ortodoxiei, adecă a lui Atanasiu cel mare, care e luat în plan.

De altminteri manualul e scris într'o limbă corectă şi în stilul cel mai potrivit. E aprobat de Ven. Consistoriu din Arad, Caransebeş şi Oradea-mare.

*

Catehism pentru elevii şcoalelor elementare gr.-or. române Caransebeş 1915, de *Nicolae Crişmariu,* Ediţia IV-a. Preţul 40 fileri, pag. 71.

Manualul acesta are o întroducere menită să facă pe elevi a înţelege, ce e catehismul. Această ţântă nu o ajunge însă autorul, căci nu poate face pe elev să înţeleagă, ce e catehismul. La întrebarea: ce cere religiunea creştină dela noi, se răspunde credinţă, iubire şi speranţă. La întrebarea: de unde aflăm aceasta, avem ca răspuns: din cuvintele Sf. Scripturi şi se citează trei locuri din Sf. Scriptură. După acestea îndată vine întrebarea: Unde se cuprinde învăţătura despre credinţa, iubirea şi speranţa creştină, ni se spune, că se cuprinde în catehism. Evident, că în felul acesta nu putem şti, ce e catehismul. Ba câtă vreme la întrebarea precedentă s'a răspuns, că despre aceste virtuţi aflăm cele de lipsă în Scriptură şi acum deodată la întrebarea ce vine, răspundem, că: în catehism, — putem produce nedumeriri în mintea elevilor.

Altcum manualul poate fi întrebuinţat conform planului de învăţământ. Materialul e grupat după cele trei virtuţi teologice. Mai mare înlesnire ar aveà însă catihetul, dacă ar aveà împărţit materialul după clase, şi anume aşà, precum prescrie planul de învăţământ şi îndreptarul metodic din 1911. Autorul acestui manual la o altă ediţie ar puteà — şi spre aceasta are competenţa necesară — grupà materialul aşà, ca să fie bine marcat materialul semestrului al doilea din cl. IV elementară şi materialul clasei a V-a. Pentru fiecare an făcând o determinare precisă a unităţilor metodice, am aveà un manual de catehism cu mai multe condiţii de practicitate.

Pe terenul compunerii catehismelor trebue să fim foarte cu grijă şi cu deosebită muncă trebue să tindem spre scopul urmărit de catehism: să creştem creştini cu convingeri sănătoase. Manualul acesta încă e aprobat de Veneratele Consistorii din Caransebeş Arad şi Oradea-mare.

Dr. Gh. Comşa

CRONICĂ.

Recunoașterea religiunii izlamite. Dieta ungară în ședința dela 13 Ianuarie a primit proiectul de lege despre recunoașterea acestei religiuni. De sigur îndemn la acest proiect, adus în dietă într'o vreme când nu se discută decât chestiuni de răsboiu, au dat împrejurările politice. În temeiul art. 43 de lege din 1895 și această religiune aveà asigurată și până acum libertatea religionară, precum și în viitor practica religioasă, principiile, învățăturile și instituțiile sale se vor puteà validità tot numai în marginile legilor de până acum ale statului. Prin urmare va fi exclusă poligamia, căci căsătoria legală nu se va puteà contractà decât în temeiul art. de lege 31 din 1894.

Nu atât deci o regulare a stărilor de drept a acestei religii în stat, ci mai mult motive politice au îndemnat pe legiuitorii țării să manifeste deosebită solicitudine față de izlamism, ca o recunoștință față de Turcii, cari s'au alipit cu statornicie către puterile centrale în acest răsboiu mondial.

Religiunea izlamită a fost însă numai recunoscută prin lege, nu recipiată, căci drepturile istorice îi lipsesc pentru a fi înșirată între religiunile recepte, cari de altfel nici nu mai pot fi sporite. Totuși legislațiunea a voit prin această recunoaștere să o ridice față de confesiunea baptistă, care trebuie să-și aștearnă principiile de credință și practică religioasă spre aprobare ministrului de culte, pe când nou recunoscuta religiune nu mai are îndatorirea aceasta, rămânând ca să obțină aprobare specială în viitor numai pentru statutele organizării comunităților religioase, întrucât legea de acum anticipează recunoașterea principiilor de credință tuturor confesiunilor izlamite, știut fiind că izlamul încă e împărțit în confesiuni. Asemenea au favorul, pe care confesiunile recunoscute nu-l au, că fiii părinților de religiunea izlamită, cercetând școalele țării, vor fi instruiți în cele religioase după învățăturile religiunii lor, pe când fiii unor părinți aparținători unei confesiuni numai recunoscută, nu pot fi instruiți după învățăturile acelei confesiuni, ci se supun instrucției unei confesiuni recipiate, de regulă aceleia pe care au părăsit'o părinții.

S'au scos la iveală în dietă și principiile cari contrazic acestei recunoașteri a religiunii izlamite, dar majoritatea privind chestiunea numai din punctul de vedere al politicei internaționale și sub influința opiniei publice favorabile, a votat legea fără a-i face opoziție. În țara noastră nu sunt decât câteva sute de suflete mohamedane, pe insula Ada-Kalé.

p.

*

† Episcopul Vasile Hossu. Biserica greco-catolică a îndurat o grea pierdere prin moartea episcopului Gherlei. Nu ajunge jertfa atâtor vieți stânse fără vreme în uraganul acestui răsboiu înfricoșat, ci trebuie să ne despărțim pe neașteptate și de atâția bărbați luminați, cari nădăjduiam să ne fie străjeri vânjoși, stâlpi de întărire în clipele de cumpănă grea, ce poate să ne mai ajungă. Dar orânduelile Provedinței divine nu noi le vom cumpăni, ci primindu-le cu smerită supunere, să căutăm a împlini cu îndoită strădanie lipsa celorce ne-au părăsit în aceste timpuri amare.

In Episcopul Hossu biserica greco-catolică deplânge pe arhiereul vrednic, care cu minte ageră a condus trebile eparhiei de Gherla, ca și mai înainte ale celei dela Lugoj; ea jelește moartea unui bun și blând părinte, care a privegheat, a alergat și a muncit fără preget pentru înaintarea supușilor săi în această vieață, și a ostenit cu râvnă multă pentru înălțarea și mântuirea sufletelor încredințate cârmuirii sale.

Impărtășim și noi doliul bisericii gr.-catolice și îndeosebi a eparhiei Gherlei, care n'a avut norocul să se bucure decât pe scurtă vreme de arhiereul de care legase atâtea nădejdi și care croise cu înțelepciune planul înălțării ei.

Dorim ca celce va urmà pe scaunul văduvitei eparhii să fie un apostol adevărat al legii Domnului, și un stâlp de lumină pentru neamul nostru.

*

† **Dimitrie Machi Ardelean.** Puțini vor fi cei cari l-au cunoscut pe fostul notar din Giula-Vărsand așa, cu suflet nobil și înțelegător, cum el s'a dovedit la moarte. Din averea pe care a strâns-o cu cinste și omenie a făcut un dar obștei române ortodoxe, o fundație, care nu prin mărimea sumei de 10,000 coroane se impune, ci concepțiile de vieață, înțelegerea adâncă de care a fost animat un notar dela sate dau valoare neperitoare faptei sale. Donația a făcut-o eparhiei Aradului pentru *trimiterea teologilor talentați în străinătate, spre perfecționare în arta oratoriei.* Un notar pentru lățirea cuvântului lui Dumnezeu între oameni — iată ce surprinde atât de mult într'o vreme când cultura, civilizația fără religiositate ține lumea mare departe de Biserică, departe de legea Domnului. Un notar, un oficiant în administrație, de cari sunt atâția în cuprinsul neamului românesc, cât de luminos se înalță nu numai din rândul semenilor săi, ci prin concepția sa, prin dreapta înțelegere a celei mai vitale probleme din vieața unui neam și a omenirii întregi, el se ridică chiar peste toți binefăcătorii noștri. Căci ce este mai vrednic de laudă și recunoștință decât să frângi mulțimei *pânea vieții*, care este cuvântul lui Dumnezeu, sau măcar să dai posibilitatea ca din agonisita ta alții, cei chemați, păstorii de suflete, să formeze un izvor statornic din care să se reverse roadele binecuvântate ale propoveduirii învățăturilor creștinești, menite a preface și a înălța omenirea.

Ce explicare să dai unui astfel de fapt? Desigur răposatul a făcut parte din acea generație de notari cucernici, strâns alipiți de biserica strămoșească, cari își țineà ca o datorie să înceapă însuși doxologia mare în Dumineci și sărbători din scaunul de după strană, care niciodată în vremea slujbei nu rămâneà gol, și își țineà de o mândrie că poate cetì în biserică cuvântul cazaniei, pe care poporul o ascultă cu drag și mângâiere. Notarul erà pe atunci și un părinte al poporului...

Dumnezeu să-i facă odihnă bună în lăcașurile drepților! Biserica îl va pomenì în rândul marilor săi binefăcători, ca pe un adânc înțelegător al nevoilor credincioșilor săi. Și cu recunoștință îi vor păstrà amintirea și alte institute cărora le-a împărțit daruri: «Astra» 1000 cor. Fond de teatru 1000 cor. Fond. ziariștilor 500 cor. Biserica din Vărsand pentru scopuri culturale bisericești 3000 cor. și alte 2000 cor. pentru edificarea unei case de întrunire a comitetului parohial. Și vor fi zis din inimă un «Dumnezeu să-l ierte» și săracii cărora s'au împărțit 500 cor. în ziua înmormântării.

*

Pentruce a întârziat apariţia „Revistei Teologice“? Ne simţim datori să dăm onoraţilor noştri cetitori explicaţii, pentruce a întârziat până acum apariţia revistei noastre. Cauza principală a acestei întârzieri e următoarea: *cu sfârşitul anului 1915* **datoria** *noastră la Tipografia arhidiecezană se urca la considerabila sumă de* **7968 cor. 57 fil.** Adecă: dupăce am muncit 9 (zis: nouă) ani de zile pentru a ţinea aprinsă o luminiţă spirituală pe seama preoţimei noastre, drept răsplată ne ameninţă datoria de mai sus! Işi poate închipui oricine cu ce tragere de inimă poate lucra cineva între asemenea împrejurări. Hotărârea ce o luasem a fost, ca, pe lângă toată durerea ce ni-o pricinuia părăsirea unui prietin vechiu, să sistăm apariţia revistei, iar faţă de restanţieri să facem paşii ultimi, pentru a ne încasa abonamentele, cari numai de pe cei 4 ani din urmă trec peste suma de 25,000 coroane.

Acum situaţia aceasta s'a ameliorat! Graţie îndeosebi preoţimei din arhidieceză, cu începutul anului acestuia din încasările făcute *am achitat partea cea mai mare din datoria revistei.* Ni s'a luat parcă un sloiu de ghiaţă de pe inimă! De aici înainte existenţa revistei credem că e asigurată. Cu nou curaj şi cu nouă dragoste vom continua munca noastră în interesul culturii preoţimei noastre.

Nu vrem să lipsim dela datoria noastră îndeosebi în aceste vremuri grele, când scrisul românesc s'a împuţinat şi când preoţimea simte trebuinţa unei cât mai bune orientări şi întăririi sufleteşti în misiunea ce o îndeplineşte. Răsboiul a aruncat nouă lumină asupra multor chestiuni de vieaţă bisericească, cari trebuesc discutate pentru folosul tuturor. Incă în numerele următoare vom începe o serie de articole de acest cuprins.

Nu mai puţin ne privesc pe toţi chestiunile dela ordinea zilei din biserica noastră. In urma agitaţiilor ce se fac în vederea întregirii scaunului mitropolitan, s'au ivit fenomene dureroase, pe cari cu optinismul nostru din timpuri de pace le credeam imposibile. Dacă a trebuit să ne înnoim cândva dragostea şi devotamentul nostru faţă de sfânta noastră biserică strămoşească, acum trebue. Precum primii creştini aveau o «inimă şi un cuget» faţă de strâmtorările din afară, între cari se găseau, aşa să fim şi noi, preoţime şi popor, astăzi. Interesele bisericei, care e corabia de mântuire a neamului nostru celui credincios, să le ridicăm mai presus de toate!

La întărirea dragostei noastre faţă de biserică şi a solidarităţii noastre sufleteşti vom lucra şi de aici înainte. Pe lângă toate greutăţile cu cari am luptat, revista noastră şi-a câştigat un cerc credincios de cetitori şi aderenţi cari o apreciază. Ne-am putut convinge despre aceasta şi din îndemnurile şi încurajările de-a o continua, ce le-am primit în timpul din urmă.

*

Premiile „Rev. Teol.“ Paralel cu revista, vom publica şi «*Biblioteca bunului păstor*», ale cărei publicaţii folositoare pentru practica pastorală le împărţim *gratuit,* ca premii, celor ce şi-au achitat întreg abonamentul la revistă. Pentru anul acesta dăm ca premiu un foarte frumos volum cu *26 de predici,* cari conţin **„Tâlcuirea crezului“** şi sunt datorite P. S. Sale părintelui *episcop Nicodem al Huşilor,* bine cunoscut cetitorilor noştri ca scriitor bisericesc. Predicele P. S. Sale sunt o propoveduire *sistematică* a învăţăturilor bisericei ortodoxe, după

ordinea în care se găsesc formulate în simbolul credinţii. Sunt ţinute pe înţelesul poporului şi sunt foarte acomodate pentru a le ceti în aceste vremuri, în cari numai din cuvântul Domnului se mai pogoară raze de mângăiere şi lumină în sufletele cernite de durere.

Predicele nu se vor pune în vânzare, ci se vor da *numai ca premiu* abonaţilor revistei, cari vor fi achitat *întreg abonamentul pe anul 1916* **până cel mai târziu la 10 Mai st. v. a. c.** Prin urmare cei ce doresc să beneficieze de premiu, grăbească a trimite abonamentul, în care scop în corpul acestui număr am pus câte un mandat postal.

Patronagiul tinerimei. In lipsa unei supraveghiere şi povăţuiri destul de severe, tineretul care încă n'a intrat în oaste s'a dedat la obiceiuri rele şi excese de tot felul, pentru curmarea cărora în unele locuri au întrevenit cu măsuri energice forurile militare. In Germania cele mai aspre măsuri în privinţa aceasta le-a luat comanda corpului I de armată bavarez. Printr'un ordin publicat de curând opreşte fumatul pentru tinerii *sub 17 ani.* Dacă aceşti tineri vor fi găsiţi fumând pe drumuri, pe străzi şi pieţe, vor fi pedepsiţi, ca şi vânzătorii cari le-au vândut tutun ori ţigări. Tinerilor sub 17 ani nu le este permis să intre în birturi decât numai în societatea unor persoane mature, dar şi aceasta numai *până la orele 9 seara;* după această oară acei tineri n'au voie să stee în birturi nici chiar dacă sunt însoţiţi de oameni maturi. Asemenea n'au voie aceşti tineri să cerceteze *cinematografele,* nici chiar în cazul că sunt în societatea altora maturi. Proprietarii cinematografelor n'au voie să publice pe placate ilustraţiuni.

Tinerilor sub 17 ani le este interzis să umble fără ocupaţie pe străzi, prin pieţe şi prin alte locuri după orele 9 seara. Poliţia are dreptul să înăsprească această măsură, după trebuinţele locului. Ordinul se mai ocupă şi cu scrierile imorale, oprind anunţarea, apreciarea şi expunerea acestor scrieri în vitrine şi în localuri unde pot fi văzute de public. Tinerilor sub 17 ani nu are voie nimeni să le ofere asemenea scrieri, nici pe bani, nici fără bani.

Cei cari vor călcà acest ordin, vor fi pedepsiţi cu închisoare până la un an, ori, în cazuri mai puţin vinovate, cu pedeapsă în bani până la suma de 1500 mărci.

La noi, după cât ştim, nu s'au luat asemenea măsuri pentru a îndrumà tineretul rămas acasă pe cărarea vieţii celei bune. De aici nu urmează că la noi n'ar fi necesare asemenea măsuri. Stând de vorbă cu preoţii şi învăţătorii dela sate, adeseori auzi plângeri împotriva tinerimei. Obiceiurile rele la cari se dedă acum, când sufletul e mai impresionabil, cu anevoie vor puteà fi desrădăcinate mai târziu. Prin urmare trebue grijit de cu bună vreme, ca să nu se încuibe.

Acum e timpul să se generalizeze mişcarea începută în unele părţi de-a se înfiinţà societăţi ale tineretului. In cadrele unor asemenea organizaţii se poate lucrà cu succes prin diferite mijloace la creşterea acelora de cari e legată nădejdea de mâne a neamului. Acum e timpul potrivit pentru a răspândi scrieri folositoare printre tinerimea ieşită din şcoală şi care, în lipsa îndemnului de-a prinde o carte ori gazetă în mână, uită până şi scrisul şi cetitul învăţat în şcoală.

Şi alte măsuri se vor găsi pentru o bună îndrumare a tineretului în

aceste vremuri grele, cari nu-i bine să le lăsăm să treacă fără folos sufletesc, ba chiar cu mare pagubă, pentru nimenea dintre noi, cu atât mai puţin pentru tinerime.

Acum e timpul să dăm o dreaptă interpretare, prin o aplicare reală, paragrafului 23 pct. 13 din *Statutul organic,* care impune comitetului această creştinească sarcină: «A priveghea asupra religiosităţii şi moralităţii membrilor parohiali, precum şi pentru desrădăcinarea datinelor stângace şi a desfrânării, prin mijloace morale şi pedepse mai mici bisericeşti, şi a cere ajutorul protopresbiterului, iar la caz de necesitate a episcopului, — spre restaurarea religiozităţii şi moralităţii».

De ce nu s'ar putea pune în discuţie la şedinţele comitetelor parohiale chestiune ca: fumatul, cercetarea cârcimelor, consumul de beuturi spirtuoase, jucatul de cărţi, certele şi neînţelegerile, luxul, cazurile de desfrânare etc. în legătură cu creşterea tinerimei, ca şi cu progresul moral al tuturor membrilor parohiei. Răsboiul ne impune în mai mare măsură ca altă dată anumite datorinţe creştineşti, ca: îngrijirea orfanilor, ajutorarea văduvelor, cercetarea bolnavilor, sprijinirea reciprocă în toate privinţele. Toate aceste chestiuni şi altele asemenea ar trebui să formeze obiectul unor intensive preocupări în corporaţiunile noastre parohiale. Prin aceasta s'ar introduce mai mult duh în aceste corporaţiuni, cărora până acum li s'au dat numai probleme de gospodărie şi administraţie bisericească. Discutându-le preotul cu înţelepciunea şi tactul ce compoartă asemenea chestiuni, împreună cu fruntaşii parohiei adunaţi în comitet, îi va face mai întâi pe aceştia să se preocupe mai intensiv de problemele vieţii religioase-morale, cu timpul li-ar câştigă tot zelul şi devotamentul pentru buna lor rezolzire în sfera vieţii parohienilor. Membrii comitetului trebue să fie pentru preot ceeace au fost apostolii pentru Domnul Hristos. Dar ca să fie aşa, trebue bine aleşi şi apoi formaţi în contact continuu cu preotul lor. Prin oameni pe cari i-a însufleţit preotul pentru vieaţa religioasă-morală poate întreţine o vie propagandă creştinească şi poate străbate şi acolo unde el personal nu ajunge nici când, ori numai cu greu. In biserica noastră *apostolatul laicilor* e prea puţin apreciat. Intru cât e posibil să-l trezim acum, în timpul răsboiului, ascultând de proverbul românesc: bate ferul până-i cald.

*

† Arhimandritul Augustin Hamsea. In 12/25 Ianuarie a adormit în Domnul la mănăstirea Hodoş-Bodrog, unde se retrăsese din vârtejul uneltirilor lumii, arhimandritul Augustin Hamsea. Intr'ânsul biserica noastră a pierdut pe unul dintre cei mai culţi preoţi ai ei. Cu dragoste faţă de biserică, cu tragere de inimă către instituţiunile ei şi cu râvnă într'ale cărţii bisericeşti, răposatul a fost o distinsă personalitate de preot şi a desfăşurat o muncă folositoare în vieaţa noastră bisericească.

Studiile liceale le-a făcut la Braşov, cele teologice la Sibiiu, unde a urmat şi cursuri de drept, pe cari le-a terminat la universitatea din Budapesta. De pe cariera de advocat, pe care întrase, l-a chemat mitropolitul Ioan Meţianu, pe când eră episcop la Arad, şi l-a aplicat mai întâi ca profesor la seminarul de acolo, a trecut apoi la postul de asesor referent în senatul bisericesc al Consistorului arădan, dar după şase ani iarăşi s'a întors la seminar, de astădată ca director,

în care calitate a rămas până la anul 1901, când s'a retras ca egumen la mănăstirea Hodoş-Bodrog.

Din timpul activităţii sale ca profesor, dela răposatul arhimandrit ne-a rămas o scriere de istorie bisericească, publicată ca manuscris în revista «Biserica şi Şcoala», al cărei redactor erà şi în care a publicat şi alte studii de orientare pe terenul vieţii pastorale. Asemenea studii a mai publicat în «Telegraful Român» şi în această revistă, de care s'a interesat chiar dela începutul apariţiei ei. In chestiunile bisericeşti adormitul în Domnul a avut o judecată limpede şi călăuzită de simţul creştinesc ce-l caracterizà.

In două rânduri a fost candidat serios la scaunul episcopesc al Aradului, dar n'a putut întrunì majoritatea voturilor în sinodul eparhial. După luptele pătimaşe purtate cu acele ocazii, lupte păgubitoare pentru biserică, s'a retras la mănăstire, de unde a păstrat legătura cu vieaţa culturală bisericească, luând parte la cârmuirea bisericei, ca membru al corporaţiilor înalte ale ei, şi strângând cu sârguinţă documentele relative la istoria noastră bisericească. Pentru limpezirea chestiunei juridice privitoare la mănăstiri, pentru care se poartă proces între biserica noastră şi cea sârbească, răposatul a ostenit mult, cercetând şi studiind documente în diferite arhive. Din mănăstirea Hodoş-Bodrog a ştiut face un centru de edificare religioasă-morală pentru poporul din împrejurimi, căruia îi împărtăşeà cu ocazia pelerinagiilor învăţături cu dragoste părintească.

Dumnezeu să-i primească munca săvârşită în slujba bisericei, pentru luminarea preoţimei şi a poporului, să-l odihnească cu drepţii, căci a fost un suflet nobil, devotat binelui şi intereselor obşteşti.

N. B.